

—
Верховний
Суд

ОГЛЯД
рішень Європейського суду
з прав людини
(лютий 2025 року)

Зміст

Стаття 2 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (право на життя)	4
FRAISSE AND OTHERS v. France: смерть студента в контексті зіткнень між особами, що протестували проти будівництва дамби, і мобільними силами жандармерії, відповідальними за підтримання правопорядку – порушення	4
Стаття 3 Конвенції (заборона катування)	8
I.C. v. the Republic of Moldova: неефективне розслідування заяв про трудову експлуатацію, зґвалтування і сексуальне насильство, стигматизація жінок з порушенням інтелектуального розвитку – порушення	8
Стаття 5 Конвенції (право на свободу та особисту недоторканність)	13
M.B. v. Spain: обмеження свободи заявниці з огляду на стан її психічного здоров'я без належного обґрунтування необхідності застосування відповідного заходу та без оцінки потенційних ризиків з її боку – порушення	13
Стаття 6 Конвенції (право на справедливий суд)	18
MERČEP v. Croatia: неприйнятність цивільного позову заявника про дифамацію через те, що він не заявив своєї вимоги про компенсацію в межах процедури досудового врегулювання банкрутства, відкритої щодо компанії-відповідача – порушення	18
BERNARDINI AND OTHERS v. Italy (ухв.): невиконання заявниками вимог процесуального законодавства щодо подачі заяв про залучення як цивільної сторони в кримінальному провадженні, що позбавило їх можливості вимагати компенсацію за надмірну тривалість кримінального провадження – заяву визнано непринятною	21
GLONTI AND OTHERS v. Georgia: зміна судом апеляційної інстанції первісного обвинувачення шляхом перекваліфікації інкримінованого заявникам злочину на останній стадії апеляційного провадження і ненадання заявникам можливості реалізувати своє право на захист щодо нового обвинувачення – порушення	24
UKRKAVA, TOV v. Ukraine: тлумачення Верховним Судом положення національного законодавства у спосіб, який суперечив принципу правової визначеності – порушення	28

Огляд рішень Європейського суду з прав людини

GAYDASHEVSKYY v. Ukraine: власна ініціатива суду в пошуку доказів у справі про адміністративне правопорушення та подальше засудження на їх підставі заявника – порушення	33
BROŽ v. the Czech Republic (ухв.): відсторонення від виконання обов'язків арбітражного керуючого у справі про банкрутство – заяву визнано неприйнятною	37
Стаття 8 Конвенції (право на повагу до приватного і сімейного життя)	41
DENYSYUK AND OTHERS v. Ukraine: відсутність достатніх гарантій у контексті проведення негласних слідчих (розшукових) дій і наявність структурних недоліків у законодавстві щодо захисту конфіденційності розмов адвоката зі своїм клієнтом, який був об'єктом таких заходів – порушення	41
TOTH AND CRIȘAN v. Romania: оприлюднення в мережі «Фейсбук» критичного допису про діяльність поліцейських під час виконання ними своїх обов'язків і відмова судів задовольнити позов про дифамацію – відсутність порушення	45
S. M. v. the Republic of Moldova: незаконне розголошення лікарем конфіденційної медичної інформації та передача її державними органами між собою без згоди пацієнта – порушення	50
MACHARIK v. the Czech Republic: надання правоохоронним органам доступу до вмісту електронних комунікацій заявниці – порушення	55
Стаття 1 Першого протоколу до Конвенції (захист власності)	61
SKUČAI v. Lithuania: відхилення вимог заявників про компенсацію за позбавлення права власності через сплив строку давності попри те, що таке позбавлення було результатом помилки Держави – порушення	61
Рішення ЄСПЛ проти України	65

СТАТТЯ 2 КОНВЕНЦІЇ ПРО ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ І ОСНОВОПОЛОЖНИХ СВОБОД (ПРАВО НА ЖИТТЯ)

FRAISSE AND OTHERS v. France (№ 22525/21 і № 47626/21)

Обставини справи

Справа стосувалася смерті Rémi Fraisse, 21-річного студента, у ніч з 25 на 26 жовтня 2014 року на будівельному майданчику Sivens (у муніципалітеті Ліль-сюр-Тарн) у контексті зіткнень між особами, що протестували проти будівництва дамби, і мобільними силами жандармерії, відповідальними за підтримання правопорядку.

Ще в 2011 році проект будівництва дамби зіткнувся із запеклим спротивом. У серпні та вересні 2014 року відбулися жорстокі сутички між активістами «zadist» (від фр. *zone à défendre* – «зона, яку захищають») і правоохоронцями.

25 жовтня 2014 року на місці будівництва дамби було заплановано демонстрацію, до якої долучився Rémi Fraisse.

У другій половині дня окремі учасники демонстрації, серед яких не було Rémi Fraisse, почали кидати «коктейлі Молотова» в правоохоронців. Підполковник R., що віддавав накази правоохоронцям, прийняв рішення про застосування сили для забезпечення безпеки «базового табору». Сутички тривали до 19:00, ситуація покращилася після відходу агресивно налаштованих протестувальників. Підполковник R. залишив місце подій о 21:30, і командування перейшло до оперативного керівництва.

26 жовтня жандарми, що залишилися на місці, стали мішенню для снарядів, запущених постійно зростаючою кількістю учасників демонстрації. По гучномовцю жандарми неодноразово наказували демонстрантам зупинити рух і відступити. Побачивши, що до їхніх попереджень не прислухаються, вони оголосили про намір застосувати силу. Жандарми застосували гранати зі сльозогінним газом, а підполковник L., командир тактичної групи жандармерії, дав дозвіл на використання зброї, класифікованої як «вогнепальна зброя».

Уночі 26 жовтня 2014 року Rémi Fraisse увійшов на територію, де відбувалися сутички, але не брав у них участі. О 01:45, вигукнувши попередження протестувальникам (гучномовець на той момент не працював), штаб-сержант J. кинув гранату OF-F1. Вибух цієї гранати призвів до смерті Rémi Fraisse.

Заявники в цій справі – батько, мати, сестра й бабуся Rémi Fraisse – подали заяву про вчинення злочину невідомою особою або особами разом із клопотанням про вступ до провадження як цивільна сторона, стверджуючи про умисне вбивство, а прокуратура Тулузи розпочала судові розслідування

за обвинуваченням у ненавмисному вбивстві шляхом нанесення поранень, вчиненому особою, яка здійснює державні повноваження.

Рішенням від 08 січня 2018 року слідчі судді Тулузького суду встановили, що за наявних обставин немає підстав для притягнення когось до кримінальної відповідальності за ненавмисне вбивство шляхом нанесення поранень, умисне вбивство або вбивство з необережності.

Рішенням від 09 січня 2020 року Слідча палата Тулузького апеляційного суду залишила без змін рішення суду першої інстанції.

Заявники подали касаційну скаргу, стверджуючи про порушення статті 2 Конвенції в її матеріальному та процесуальному аспектах. Рішенням від 23 березня 2021 року Касаційний Суд відхилив їхню скаргу.

Оцінка Суду

Щодо матеріального аспекту статті 2 Конвенції

Правовий та адміністративний механізм застосування сили

ЄСПЛ зазначив, що принципи пропорційності та необхідності застосування сили правоохоронними органами загалом на час подій були передбачені статтями R. 211-13 і R. 434-18 Кодексу внутрішньої безпеки (Domestic Security Code – DSC), але постановив, що чинна правова база, що дозволяє використання зброї, класифікованої як «вогнепальна зброя», без надання необхідних роз'яснень для визначення на практиці, яка зброя найкраще підходить для конкретної загрози, або як саме поетапно використовувати таку зброю, залишила мобільних жандармів, що беруть участь у правоохоронних операціях, без чітких вказівок. Відзначивши, що після цих подій правовий та адміністративний механізм був удосконалений, ЄСПЛ дійшов висновку, що застосовні на той момент правила не були ні всеосяжними, ні достатньо точними, щоб дозволити справді поетапне застосування сили.

Стосовно саме гранат OF-F1, попри те, що ЄСПЛ зазначив, що їхнє використання на той час мало правову основу, а саме статтю D. 211-17 DSC, до якої згодом було внесено зміни, оскільки використання цього типу гранат було заборонено після подій, про які йдеться, ЄСПЛ постановив, що ця зброя є надзвичайно небезпечною. Незважаючи на те, що для використання гранат OF-F1 існували законні підстави, і працівники правоохоронних органів були зобов'язані застосовувати їх відповідно до принципів абсолютної необхідності та суворої пропорційності в застосуванні сили, ЄСПЛ дійшов висновку, що використання цього типу зброї було проблематичним через відсутність чіткого й безпечного механізму його використання.

Підготовка та нагляд за операцією і відсутність цивільного органу влади

Стосовно підготовки жандармів ЄСПЛ зазначив, що штаб-сержант J. належним чином пройшов навчання з методів охорони правопорядку, але зауважив, що на той час не було ні спеціальної підготовки щодо небезпеки таких гранат, ні інформації про шкоду, яку вони можуть заподіяти, ні заборони кидати гранати «по високій дузі», ні стрільби в командах або парах, ні вимоги дотримуватися безпечної дистанції.

Стосовно обладнання й матеріалів, наданих у розпорядження жандармів для цієї операції, ЄСПЛ насамперед зазначив, що жандарми були озброєні лише тією зброєю, що теоретично є не смертельною. ЄСПЛ також зауважив, що жандармам довелося захищатися вночі при дуже слабкому освітленні, що гучномовець, який штаб-сержант J. мав використовувати для попереджень – хоча, теоретично, він не повинен був цього робити – виявився несправним, і що з матеріалів справи не було очевидно, що жандарми мали при собі червоні сигнальні ракети, що зазвичай використовуються за відсутності гучномовця.

Стосовно проведення операції ЄСПЛ відзначив недоліки, що існували в системі підпорядкування, зокрема, як зазначив у своєму рішенні від 25 листопада 2016 року Захисник прав (Défenseur des droits), відсутність цивільного органу влади на місці події у відповідний час.

Беручи до уваги всі недоліки в нагляді за оскаржуваною операцією, ЄСПЛ вважав, що необхідного рівня захисту, який би забезпечив зведення до мінімуму будь-якого ризику для життя, не було досягнуто.

ЄСПЛ, підкресливши, що до його завдання не входить ухвалення рішення про індивідуальну відповідальність, і що він врахував труднощі, з якими зіштовхуються правоохоронні органи, коли стикаються з насильницькими діями, дійшов висновку, що, беручи до уваги як недоліки правового та адміністративного механізму, що діяв на той час, так і недоліки нагляду за підготовкою та проведенням оскаржуваних операцій, рівень захисту, необхідний у разі застосування потенційно смертоносною сили, за конкретних обставин справи, не був забезпечений, і що було порушення матеріального аспекту статті 2 Конвенції.

Щодо процесуального аспекту статті 2 Конвенції

ЄСПЛ не виявив жодних недоліків, які могли б поставити під сумнів повноту та незалежність розслідування. Суд постановив, що провадження в цілому не було заплямовано відсутністю незалежності або безсторонності.

Він також зазначив, що після розслідування, проведеного судовими органами, і ретельного вивчення законодавчих і нормативних, організаційних та оперативних недоліків після подій, про які йдеться, до правового

та адміністративного механізму були внесені суттєві зміни, спрямовані на усунення виявлених недоліків.

ЄСПЛ дійшов висновку, що національні органи влади виконали свій процесуальний обов'язок за статтею 2 Конвенції щодо проведення ефективного розслідування, яке могло б привести до встановлення фактів і визначення того, чи було застосування сили виправданим за обставин цієї справи. Тому не було порушення процесуального аспекту статті 2 Конвенції.

Висновок

Порушення матеріального аспекту статті 2 Конвенції (право на життя).
Відсутність порушення процесуального аспекту статті 2 Конвенції.

Рішення в цій справі ухвалене Палатою 27 лютого 2025 року й набуде статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції.

СТАТТЯ 3 КОНВЕНЦІЇ (ЗАБОРОНА КАТУВАННЯ)

I. C. v. the Republic of Moldova (№ 36436/22)

Обставини справи

Заявниця, I.C., є громадянкою Молдови, яка народилася в 1974 році й проживає в м. Сороки (Молдова). Вона є особою з порушенням інтелектуального розвитку; її було позбавлено дієздатності в 2011 році.

Заявницю було покинуто при народженні й вона не має жодних родичів. Вона завжди проживала під опікою Держави, поки в січні 2013 року її не забрала до себе на ферму сімейна пара. У рамках політики «деінституалізації» пацієнтів, що тривалий час перебували на лікуванні, пара звернулася до психоневрологічного закладу, у якому заявниця проживала останні 24 роки, повідомивши, що заявниця може стати підходящою «нареченою» для одного з їхніх співробітників, G.B.

У жовтні 2018 року заявниця втекла з ферми і зателефонувала на гарячу лінію неурядової організації «Альянс організацій для осіб з інвалідністю» (Alliance of Organisations for Persons with Disabilities). Вона поскаржилася на те, що її працю на фермі не оплачували, а чоловік зазначеної сімейної пари, I.P., ґвалтував і сексуально знущався над нею.

НУО негайно зв'язалася з поліцією, і заявниця подала заяву про вчинення злочину, яку спочатку було зосереджено на сексуальному насильстві. Згодом адвокат заявниці також звернувся до поліції з проханням розслідувати справу за фактом торгівлі людьми.

Водночас органи місцевого самоврядування скликали нараду й вирішили тимчасово розмістити заявницю в альтернативному житлі.

Під час подальшого розслідування та судового розгляду заявниця неодноразово надавала показання з детальним описом статевих актів з I.P. Вона щоразу стверджувала, що не бажала вступати з ним у статевий зв'язок і піддалася лише тому, що він вмовив її на це «приємними словами». Заявниця також згадувала про свою неоплачувану працю на фермі, яка супроводжувалася погрозами, що її виженуть, якщо вона вимагатиме оплати. Вона розповіла, що кілька разів утікала, але поверталася на ферму, тому що їй було холодно, вона голодувала й не мала куди йти.

Молдовські суди зрештою зняли з подружжя пред'явлені їм обвинувачення в торгівлі людьми. Вони встановили, що немає жодних доказів того, що заявниці погрожували або примушували до роботи. Заявниця перебувала на фермі на законних підставах і могла піти звідти в будь-який час. Будь-який спір щодо заробітної плати був цивільною справою. Суди також не знайшли доказів того,

що заявниця зазнала сексуального насильства з боку І.Р. Вони не повірили, що вона мала з ним статеві стосунки, оскільки він, на відміну від неї, не мав захворювання, що передається статевим шляхом.

Суди спиралися на низку показань свідків, переважно колишніх працівників ферми, G.B. і місцевої соціальної працівниці. Працівники ферми підтвердили, що бачили, як заявниця вичищала стійла, готувала їжу та прибирала на фермі, і що вона неодноразово скаржилася їм на зґвалтування та сексуальне насильство з боку І.Р. Однак вони сумнівалися в правдивості цих тверджень. G.B. заявив, що він жив і працював із заявницею на фермі протягом п'яти років. У своїй першій заяві до поліції він стверджував, що був свідком того, як І.Р. зґвалтував заявницю. Згодом він змінив свої показання, пояснивши, що саме заявниця попросила його збрехати поліції. Зі свого боку соціальна працівниця заявила, що, можливо, заявниця брехала, «тому що їй, як особі з обмеженими можливостями, подобалося привертати до себе увагу».

Суди відхилили твердження психологині, яка повідомила, що заявниця мала здатність відображати реальність такою, якою вона є, без перебільшень чи фантазій, і що вона була травмована. Суди вважали, що її погляди були спростовані «всіма свідками» і були «нічим іншим, як [її] особистими висновками».

Посилаючись на статті 3, 4, 6, 8, 13 і 14, І.С звернулася до ЄСПЛ зі скаргою, зокрема, на те, що її перевели з-під опіки Держави і помістили до сім'ї, в якій її змушували працювати без оплати, що розслідування її заяв про трудову експлуатацію, зґвалтування і сексуальне насильство було неефективним, і що належне розслідування було унеможливлене через стигматизацію жінок з порушенням інтелектуального розвитку.

Оцінка Суду

Щодо стверджуваного порушення статті 4 Конвенції

По-перше, ЄСПЛ встановив, що заявниця зробила небезпідставну заяву, підкріплену доказами *prima facie*, про те, що вона стала жертвою торгівлі людьми та/або підневільного стану. Зокрема, свідки підтвердили, що бачили, як вона працювала на фермі, а під час провадження у справі інспекція з питань праці (the Labour Inspectorate) підтвердила, що будь-яку роботу, яку вона там виконувала, не було задекларовано. Крім того, її інвалідність, стать та перебування в інтернаті означали, що вона належала до групи, яка могла бути вразливою до зловживань. Подружжя, яке керувало фермою, відібрало («завербувало») її з притулку як домогосподарку для іншого співробітника, і вони використовували приховані форми примусу, щоб змусити її виконувати різну роботу в обмін на їжу та притулок.

Попри те, що законодавство, що забороняє торгівлю людьми, рабство і примусову працю, чинне в Республіці Молдова, в цілому було належним, ЄСПЛ зазначив, що нормативно-правова база, що стосується виведення з-під опіки Держави осіб з порушеннями інтелектуального розвитку, позбавлених дієздатності, і її застосування на практиці не змогли ефективно захистити цих осіб від торгівлі людьми та/або інших форм поводження, що суперечать статті 4. ЄСПЛ виявив низку недоліків у нормативно-правовій базі й молдовській політиці «деінституалізації», зокрема, через відсутність служб підтримки та механізмів моніторингу, що становило порушення статті 4.

Ці недоліки підтверджувалися в конкретній ситуації заявниці, що стосувалася процесу влаштування в сім'ю і підтримки, наданої до та після цього. Зокрема, не було проведено жодної оцінки ризиків, коли подружжя звернулося до притулку з прямим проханням про те, щоб жінка працювала на фермі та/або була домогосподаркою чи нареченою іншого співробітника. Таке прохання мало б стати «червоним прапорцем» для органів влади. До того ж не було жодних доказів того, що заявниця згодом отримувала підтримку чи нагляд з боку соціальних служб, окрім одноразового візиту на ферму соціальної працівниці та її подальших випадкових зустрічей з нею в селі. Ця ситуація призвела до подальшої ізоляції заявниці.

ЄСПЛ вважав, що за таких обставин органи влади мали знати, що заявниці загрожував реальний або безпосередній ризик стати жертвою торгівлі людьми або експлуатації, але вони не вжили заходів для її захисту, що становило порушення статті 4.

ЄСПЛ також встановив порушення статті 4 щодо розслідування тверджень заявниці. Він постановив, що органи прокуратури в цій справі не врахували вразливість заявниці, зокрема, не з'ясували, чи був їй призначений законний опікун, чи мала вона доступ до служби підтримки або соціальних служб під час її перебування на фермі.

Не схоже, що слідство розглядало альтернативні злочини підневільного стану або примусової праці, що є специфічними злочинами, відмінними від торгівлі людьми та експлуатації. ЄСПЛ зазначив, не висловлюючи думки щодо вини обвинувачених, що органи влади не надали належної процесуальної відповіді на небезпідставну скаргу та *prima facie* докази того, що заявницю було піддано поводженню, яке суперечить статті 4 Конвенції.

Щодо стверджуваного порушення статей 3 і 8 Конвенції

Не було жодних суперечок щодо належності молдовської нормативно-правової бази, що передбачає кримінальну відповідальність за сексуальне насильство як окремий злочин, так і в контексті злочину торгівлі людьми. Питання полягало в тому, чи було застосовано відповідні положення кримінального законодавства на практиці шляхом проведення ефективного

розслідування і притягнення до відповідальності, як того вимагають статті 3 і 8 Конвенції.

ЄСПЛ зазначив, не висловлюючи думки щодо вини І.Р., що розслідування тверджень заявниці не відповідало цій вимозі. Він вказав на низку недоліків у підході органів влади до оцінки достовірності тверджень заявниці, зокрема, відсутність чутливості до обставин справи та її вразливості.

Національні суди дійшли висновку, що жодних статевих актів взагалі не відбулося на підставі того, що І.Р. не мав захворювання, що передається статевим шляхом. Вони не оцінили, чи могли мати місце сексуальні стосунки, що не призвели до інфікування, або, як пояснила заявниця, чи використовувалися презервативи.

Кожного разу, коли заявницю допитували, вона надавала детальний і переважно послідовний опис статевих актів з І.Р., чітко вказуючи, що вони відбувалися без її згоди. У своїй початковій заяві поліція запитала її, чи отримувала вона задоволення від сексу з І.Р., що є явно недоречною і шкідливою тактикою допиту. Це питання також не мало юридичного значення; слідство повинно було зосередитися на відсутності згоди. Соціальна працівниця, присутня на цьому допиті, не тільки не підтримала заявницю, але й, очевидно, мала упереджену думку (вона вважала, що заявниці «подобається привертати до себе увагу»).

Особливо вражаючим було те, що національні суди розцінили твердження психологині щодо заявниці як «особисті висновки», зіславшись на думку свідків, переважно колишніх працівників ферми, які майже нічого не знали про заявницю, і навіть не поставили під сумнів їхню достовірність. Насправді, вони ніколи не аналізували, чому ключовий свідок, G.B., змінив свої показання, незважаючи на те, що заявниця стверджувала, що він перебував під тиском з боку відповідачів, від яких залежав його притулок та їжа.

Отже, було порушення статей 3 і 8 Конвенції.

Щодо стверджуваного порушення статті 14 у поєднанні зі статтями 3, 4 та 8 Конвенції

Позиція молдовських судів щодо законності виведення жінки з порушенням інтелектуального розвитку з-під опіки Держави, щоб вона стала домогосподаркою або партнеркою чоловіка, який працює на сімейній фермі, відображала упереджене переконання, що людям з інвалідністю бракує самостійності, що роль жінки – це роль домогосподарки, яка задовольняє потреби чоловіка та сім'ї, і що хатня робота, яку виконують жінки, не має жодної економічної цінності. Це також свідчило про загальну інституційну пасивність та/або недостатню обізнаність про явище насильства щодо жінок з інвалідністю в Молдові.

Загалом ЄСПЛ встановив, що органи влади мали явно дискримінаційне ставлення до заявниці як до жінки з порушенням інтелектуального розвитку. Вони, зокрема, не врахували належним чином її вразливість – через її стать, порушення інтелектуального розвитку та інституціоналізацію – при інтерпретації її сприйняття того, що вона пережила, незважаючи на її явні скарги. Так, вони не забезпечили необхідних процесуальних коригувань («розумного пристосування»), які могли б забезпечити їй можливість отримати правосуддя.

Отже, було порушення статті 14 у поєднанні зі статтями 3, 4 та 8.

Висновок

Порушення статті 3 Конвенції (заборона катування).

Порушення статті 4 Конвенції (заборона рабства і примусової праці).

Порушення статті 8 Конвенції (право на повагу до приватного і сімейного життя).

Порушення статті 14 Конвенції (заборона дискримінації).

Рішення в цій справі ухвалене Палатою 27 лютого 2025 року й набуде статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції.

M. B. v. Spain (№ 38239/22)

Обставини справи

Справа стосувалася позбавлення свободи заявниці, яка мала психічні розлади. Вона скаржилася за статтями 5 і 7 Конвенції на тримання її під вартою під час досудового розслідування й продовження строку застосування цього запобіжного заходу після її виправдання у зв'язку з неосудністю.

Заявниця, М.В., громадянка Марокко, народилася в 1978 році. М.В. страждає на параноїдальну шизофренію.

У березні 2018 року її було затримано поліцією за підпал квартири, в якій проживала, після вживання алкоголю. Її помістили під варту.

24 лютого 2020 року прокуратура провінції Саламанки визнала, що М.В. здійснила підпал. Однак, зазначивши, що вона страждала на той час від психічного розладу, а також велику кількість випитого нею алкоголю, що призвело до її повної невірноваженості, звільнила її від кримінальної відповідальності та виправдала.

Як запобіжний захід їй було призначено лікування в закритому закладі на строк від 5 до 15 років. Апеляцію М.В. було відхилено Верховним судом Кастилії і Леона. Її наступна апеляція з питань права була визнана неприйнятною Верховним Судом у травні 2021 року. Вона подала апеляцію за процедурою атраго, яка була визнана неприйнятною Конституційним судом у травні 2022 року. У липні 2021 року її помістили до тюремної психіатричної лікарні (Hospital Psiquiátrico Penitenciario).

У червні 2022 року влада ухвалила рішення про її переведення до психіатричної лікарні (Centro Específico de Enfermos Mentales), оскільки вона становила менший ризик. Переведення відбулося в листопаді 2023 року.

Оцінка Суду

Стверджуване порушення пунктів 1, 3 та 4 статті 5 Конвенції у зв'язку із досудовим триманням заявниці під вартою

Заявниця стверджувала, що її було позбавлено волі більше 3 років, поки тривало кримінальне провадження, незважаючи на стан її психічного здоров'я та без урахування владою її особливих потреб. Вона також скаржилася на те, що протягом цього періоду досудове тримання її під вартою не переглядалося.

У контексті зазначених скарг ЄСПЛ окремо аналізував два різні періоди позбавлення свободи заявниці, а саме: з 12 березня 2018 року по 21 травня 2020 року та з 21 травня 2020 року до 16 липня 2021 року.

Проаналізувавши обидва періоди, ЄСПЛ підтримав заперечення Уряду щодо невичерпання заявницею національних засобів юридичного захисту.

Крім того, заявниця скаржилася, що спілкування з офіційно призначеними адвокатами було складним. Її представляли три різні адвокати, залежно від місця розташування кожного суду, і її утримували під вартою в різних місцях, іноді навіть у різних областях, далеко від її адвокатів.

У зв'язку з цим ЄСПЛ зауважив, що заявницю представляли офіційно призначені адвокати на всіх стадіях провадження, і що адвокати надавали правову допомогу заявниці, зокрема шляхом оскарження кількох судових рішень та ухвал. У матеріалах справи не містилося інформації про будь-яку скаргу, подану до національних органів влади щодо якості наданої правової допомоги, а також не було жодної конкретної скарги з цього приводу в заяві, поданій до ЄСПЛ. Крім того, представник заявниці в ЄСПЛ був також її представником у провадженні у Верховному Суді та Конституційному Суді.

Стверджуване порушення пункту 1 статті 5 Конвенції через застосування запобіжного заходу

Заявниця скаржилася на те, що недостатнє обґрунтування рішення про продовження тримання під вартою після звільнення її від кримінальної відповідальності у зв'язку з неосудністю порушувало її право на свободу, гарантоване пунктом 1 статті 5 Конвенції.

1. Загальні принципи

Що стосується позбавлення свободи осіб з психічними розладами, то особа не може бути позбавлена свободи як «психічнохвора», якщо не були дотримані такі три мінімальні умови: по-перше, мало бути достовірно доведено, що вона є «психічнохворою», тобто справжній психічний розлад мав бути встановлений компетентним органом на підставі об'єктивної медичної експертизи; по-друге, психічний розлад мав бути такого виду або ступеня, що виправдовував примусове позбавлення свободи; по-третє, обґрунтованість подальшого утримання залежала від стійкості такого розладу (див., серед багатьох інших рішень, рішення у справах *Inseher v. Germany* [ВП], №№ 10211/12 і 27505/14, § 127, від 04 грудня 2018 року; *Rooman v. Belgium* [ВП], № 18052/11, § 192, від 31 січня 2019 року та *Denis and Irvine v. Belgium* [ВП], № 62819/17 і 63921/17, § 135).

Стосовно першої умови для позбавлення свободи особи як «психічнохворої», а саме те, що психічний розлад повинен бути встановлений компетентним органом на підставі об'єктивної медичної експертизи, ЄСПЛ

повторив, що, незважаючи на те, що національні органи влади мають певну свободу розсуду, зокрема, щодо суті клінічних діагнозів, допустимі підстави для позбавлення свободи, перелічені в пункті 1 статті 5, мають тлумачитися вузько. Психічний стан має бути певної тяжкості, щоб вважатися «справжнім» психічним розладом для цілей підпункту «е» пункту 1 статті 5, оскільки він повинен бути настільки серйозним, щоб вимагати лікування в психіатричному закладі (див. згадані рішення у справах *Inseher*, § 129, і *Denis and Irvine*, § 136). Об'єктивність медичної експертизи передбачає вимогу, щоб її було проведено відносно нещодавно. Питання про те, чи є медична експертиза достатньо нещодавньою, залежить від конкретних обставин справи, що розглядається ЄСПЛ (див. згадане рішення у справі *Inseher*, § 131). Для того, щоб психічний розлад був встановлений компетентним органом, зокрема, національними судами, останні повинні достатньою мірою встановити відповідні факти, на яких ґрунтується їхнє рішення про тримання особи під вартою, за допомогою належного медичного експертного висновку. На думку ЄСПЛ, це вимагає від національного органу влади суворої перевірки експертного висновку, що знаходиться в його розпорядженні, і прийняття власного рішення про те, чи дійсно відповідна особа мала психічний розлад з урахуванням наявних у нього матеріалів (там само, § 132).

Щодо другої вимоги для позбавлення свободи особи як такої, що є «психічнохворою», а саме, що психічний розлад має бути такого виду або ступеня, що вимагає примусового ув'язнення, Суд повторив, що психічний розлад може вважатися таким, що вимагає примусового ув'язнення, якщо буде встановлено, що тримання під вартою відповідної особи є необхідним, оскільки ця особа потребує терапії, медикаментозного або іншого клінічного лікування длявилікування або полегшення її стану, а також, якщо особа потребує контролю та нагляду, щоб запобігти, наприклад, заподіяння шкоди собі або іншим особам (там само, § 133; див. також рішення у справі *Stanev v. Bulgaria* [ВП], № 36760/06, § 146, ЄСПЛ 2012).

Відповідним моментом, коли має бути достовірно встановлено, що особа є «психічнохворою» для вимог підпункту «е» пункту 1 статті 5 є дата прийняття рішення про позбавлення свободи цієї особи внаслідок такого стану. Однак, як показує третя мінімальна умова для виправдання тримання особи під вартою як «психічнохворої», а саме, що обґрунтованість подальшого тримання під вартою має залежати від стійкості психічного розладу, зміни, якщо такі є, у психічному стані затриманої особи після прийняття рішення про тримання під вартою повинні братися до уваги (див. згадане рішення у справі *Denis and Irvine*, § 137).

2. Застосування наведених принципів у цій справі

ЄСПЛ зазначив, що згідно з національним законодавством запобіжні заходи повинні ґрунтуватися на ризику вчинення особою кримінальних правопорушень і передбачати прогнозування її майбутньої поведінки щодо ймовірності вчинення нею подальших злочинів.

ЄСПЛ зауважив, що оцінка кримінальної відповідальності заявниці, яку було здійснено судом провінції, ґрунтувалася на її стані у день подій. Посилаючись на медичні та судово-медичні докази, суд провінції встановив, що в день підпалу заявниця страждала на психопатичний розлад, внаслідок якого вона була неврівноваженою, а її психічний стан, разом із вживанням наркотиків та алкоголю в той день, був вирішальним у подальшому перебігу подій. Однак у рішенні не було жодної конкретної оцінки стану психічного здоров'я заявниці на момент розгляду справи або на момент винесення рішення, незважаючи на те, що з моменту вчинення злочину до ухвалення рішення минуло майже два роки; воно також не містило жодного прогнозу щодо її поведінки в майбутньому. Суд провінції не встановив, чи покращився стан її здоров'я з того дня, чи становила вона небезпеку для себе або інших, зокрема, через свій психічний розлад (див. рішення у справі *N. v. Romania*, № 59152/08, § 155, від 28 листопада 2017 року).

Обмеженість обґрунтування суду провінції, очевидно, було визнано Високим судом, який зазначив, що застосування запобіжного заходу було засновано на неявних причинах без будь-якого подальшого аналізу цих причин (див. пункт 17 рішення). Провадження за скаргами заявниці до Високого суду, Верховного Суду та Конституційного Суду, не містили жодної конкретизації щодо потенційних ризиків з боку заявниці. Більше того, національні суди жодного разу не розглянули питання про те, чи могли бути застосовані будь-які альтернативні заходи в цій справі. Тому можуть виникати сумніви щодо законності застосованих заходів відповідно до національного законодавства.

Водночас ЄСПЛ вважав, що в цій справі питання відповідності тримання заявниці під вартою національному законодавству не було вирішальним, оскільки застосування до заявниці запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою з огляду на стан її психічного здоров'я не відповідало гарантіям проти свавілля, викладеним у практиці ЄСПЛ, з якими, як видається, тісно пов'язані вимоги національного законодавства.

Щодо першої умови, а саме, чи було достовірно доведено, що заявниця є «психічнохворою», ЄСПЛ зазначив, що оцінка національних судів обмежувалася психічним станом заявниці на дату вчинення підпалу, тобто майже за два роки до застосування запобіжного заходу щодо заявниці, без будь-якої оцінки серйозності її конкретного психічного стану на момент застосування цього заходу. Попри те, що в медичних висновках, поданих до суду провінції, зазначалося, що заявниця мала кілька психічних розладів, у рішенні суду

провінції або в рішеннях судів вищих інстанцій не було проведено ретельної перевірки цих висновків та серйозності її стану.

Щодо другої умови, тобто необхідності примусового тримання під вартою, ЄСПЛ не міг не зауважити, що в рішенні суду провінції не було жодного посилання на терапевтичні або медичні потреби заявниці або на необхідність нагляду за нею з метою запобігання, наприклад, заподіяння нею шкоди собі або іншим особам. ЄСПЛ не сумнівався, що ці аспекти були принаймні частково розглянуті в судовому засіданні під час допиту судово-медичних експертів (див. пункти 10 та 67 рішення). Однак у рішеннях національних судів не містилося жодної оцінки цих аспектів, а також жодної згадки про відповідне прогнозування стану заявниці.

Таким чином, ЄСПЛ дійшов висновку, що позбавлення свободи заявниці не відповідає мінімальним умовам, необхідним для того, щоб відповідати підпункту «е» пункту 1 статті 5 Конвенції.

Висновок

Порушення пункту 1 статті 5 Конвенції (право на свободу та особисту недоторканність).

Рішення в цій справі ухвалене 06 лютого 2025 року й набуде статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції.

СТАТТЯ 6 КОНВЕНЦІЇ (ПРАВО НА СПРАВЕДЛИВИЙ СУД)

MERČEP v. Croatia (№ 47880/20)

Обставини справи

Справа стосувалася рішення національних судів про визнання цивільного позову заявника за наклеп неприйнятним через те, що він не повідомив про свою вимогу про відшкодування збитків у процедурі досудового врегулювання банкрутства (*postupak predstečajne nagodbe*, далі – «досудове врегулювання банкрутства»), процедура PBS), відкритої проти компанії-відповідача.

Процедура PBS, впроваджена Законом про фінансові операції та передстягнення (діє з 1 жовтня 2012 року), мала на меті фінансову реструктуризацію боржників та створення сприятливіших умов для кредиторів порівняно з банкрутством. Кредитори мали 30 днів для подання вимог після оголошення про відкриття процедури PBS на вебсайті FINA. Заявлені вимоги, які боржник визнав, і ті, що були включені до переліку його зобов'язань, підлягали розгляду в рамках процедури PBS. Заявлені вимоги, проти яких боржник заперечував під час провадження у справі про банкрутство (якщо це не було встановлено остаточним судовим рішенням або еквівалентним документом), могли розглядатися в порядку цивільного або іншого судочинства.

Частина 2 статті 81 Закону про PBS передбачає, що після того, як мирова угода стала остаточною, неможливо подати цивільний позов за вимогами, що виникли до відкриття провадження у справі про банкрутство, які не були заявлені кредиторами в рамках цього провадження або не були включені боржником до переліку його зобов'язань.

10 грудня 2009 року заявник подав позов до міського суду в Загребі проти компанії EPH-M за публікацію наклепницької статті. 31 липня 2013 року проти компанії було відкрито процедуру PBS, а 14 лютого 2014 року цивільне провадження було зупинено. Заявник подав вимогу в межах процедури PBS лише 20 лютого 2014 року.

Після завершення процедури PBS 9 червня 2015 року провадження в цивільній справі було поновлено, але компанія просила визнати позов неприйнятним, оскільки заявник несвоєчасно заявив свою вимогу в рамках означеної процедури. 17 вересня 2015 року суд визнав позов заявника неприйнятним. 3 травня 2016 року окружний суд скасував рішення й направив справу на новий розгляд.

28 травня 2018 року міський суд присудив заявнику відшкодування моральної шкоди. Однак, після апеляції компанії та з урахуванням нової практики Конституційного і Верховного Судів (2017), 15 січня 2019 року окружний

суд визнав позов неприйнятним. Конституційна скарга була відхилена 24 червня 2020 року без обґрунтування.

Заявник стверджував, що рішення окружного суду від 15 січня 2019 року порушило його право на доступ до суду відповідно до пункту 1 статті 6 Конвенції.

Оцінка Суду

Принципи, що впливають з практики ЄСПЛ щодо права на доступ до суду і, зокрема, ситуацій, в яких обмеження цього права становить «надмірний формалізм», було узагальнено у справі *Zubac v. Croatia* [ВП], № 40160/12, від 05 квітня 2018 року. Надмірний формалізм зазвичай виникає у випадках особливо суворого формулювання процесуальної норми, що перешкоджає розгляду справи по суті.

Уряд Хорватії стверджував, що відповідно до Закону Хорватії про фінансові операції та процедуру попереднього врегулювання банкрутства (далі – Закон про PBS) відповідальність за подання/включення вимог до процедури покладалася лише на кредитора, і що тому справа не була подібною до справи *Ismeta Bačić v. Croatia*, № 43595/06, від 19 червня 2008 року.

ЄСПЛ вказав, що з причин, викладених нижче, він міг залишити відкритим це питання, а також питання про те, чи було обмеження права заявника на доступ до суду передбачуваним.

Із загального аналізу положень Закону про PBS випливало, що метою PBS було врегулювання лише безспірних або узгоджених вимог, а не всіх можливих або спірних зобов'язань між боржником і кредиторами. Тому ЄСПЛ погодився з аргументом Загребського окружного суду в його першому рішенні (і з твердженням заявника), що компанія-відповідач все одно заперечила б вимогу, навіть якби заявник вчасно заявив її в PBS. Це також підтверджувалося тим, що компанія не включила вимогу заявника до списку своїх зобов'язань та послідовно заперечувала її у цивільному провадженні.

Таким чином, у будь-якому випадку, позов заявника в кінцевому підсумку мав би бути розглянутий у порядку цивільного судочинства. За таких обставин визнання цивільного позову заявника неприйнятним у зв'язку з тим, що він вчасно не повідомив про свою вимогу в межах PBS, становило надмірний формалізм, який порушив саму суть права на доступ до суду.

Уряд Хорватії стверджував, що розгляд вимоги по суті порушив би мету PBS, яка полягала в наданні боржнику, що має фінансові труднощі, більшого контролю над своїм становищем.

ЄСПЛ визнав цей аргумент Уряду непереконаливим. Якби компанія-відповідач дійсно хотіла, щоб вимогу заявника розглянули в PBS, вона могла просто внести її до списку своїх зобов'язань. До того ж, згідно з Законом про

PBS, призупинення цивільного провадження було можливим лише на прохання боржника, а в цій справі компанія звернулася з таким вже після спливу строку подачі вимог кредиторів.

Висновок

Порушення пункту 1 статті 6 Конвенції (право на справедливий суд).

Рішення в цій справі ухвалене Комітетом 11 лютого 2025 року та є остаточним.

Обставини справи

Справа стосувалася прав потерпілої сторони в кримінальному провадженні.

У різні дати заявники подавали кримінальні заяви до національних органів влади щодо конкретних правопорушень. Національні органи закривали провадження на стадії досудового розслідування з різних підстав до того, як заявники мали можливість приєднатися до них як цивільні сторони.

Деякі із заявників ініціювали провадження відповідно до Закону № 89 від 24 березня 2001 року («провадження Пінто») з метою отримання компенсації за надмірну тривалість кримінального провадження. Вони просили врахувати тривалість провадження від дати подання кримінальних заяв, однак в цьому їм було відмовлено. Зокрема, національні суди встановили, що заявники не мали права на компенсацію, оскільки вони не приєдналися до провадження як цивільні сторони.

Заявники скаржилися на порушення статті 6 Конвенції через надмірну тривалість національного провадження, зокрема, досудового розслідування, і на те, що не мали доступу до суду для вирішення своїх цивільних позовів через бездіяльність органів влади під час розслідування, що призвела до припинення кримінального провадження, у якому вони виступали потерпілими, а також на порушення положень статей 13, 14 Конвенції через відсутність ефективного засобу правового захисту для отримання компенсації за надмірну тривалість досудового розслідування.

Окрім того, деякі заявники додатково скаржилися на підставі статті 1 Першого протоколу до Конвенції на неможливість отримання компенсації за припинення кримінального провадження.

Оцінка Суду

Насамперед ЄСПЛ вказав, що скарги, подані за статтею 1 Першого протоколу до Конвенції, слід розглядати в контексті статті 6 Конвенції; а скаргу подану за статтями 13 і 14 Конвенції, слід розглядати виключно за статтею 13 Конвенції.

Сторони розходилися в поглядах щодо застосовності цивільного аспекту статті 6 Конвенції у контексті кримінального провадження, якщо заявник не приєднався формально до провадження як цивільна сторона.

В цьому аспекті ЄСПЛ наголосив, що вже узагальнив відповідні принципи у справі *Fabbri and Others v. San Marino* [ВП] (№№ 6319/21 та 2 інших, від 24 вересня 2024 року).

У вказаній справі ЄСПЛ дійшов висновку, що ані стаття 6, ані будь-яке інше положення Конвенції не зобов'язують Договірні Сторони забезпечувати можливість подання цивільних позовів про відшкодування шкоди в рамках кримінального провадження. Водночас, хоча такі вимоги зазвичай розглядаються в цивільних судах, більшість національних систем сьогодні передбачають можливість подання таких вимог у межах кримінального провадження (принаймні на певних його етапах).

У цьому контексті ЄСПЛ встановив, що для застосування цивільного аспекту статті 6 у кримінальному провадженні необхідно, по-перше, щоб заявник мав суттєве цивільне право (наприклад, право на компенсацію за завдану шкоду), визнане національним законодавством, і, по-друге, щоб національний законодавець надав потерпілому процесуальне право на звернення до суду з метою реалізації цього цивільного права в межах (і на відповідному етапі) кримінального провадження, про яке йдеться. Це провадження має мати судовий характер.

Крім того, ЄСПЛ зазначив, що для застосування статті 6 в її цивільному аспекті в контексті кримінального провадження необхідно посилатися на цивільне право та/або реалізовувати його певним чином відповідно до принципів національної правової системи. Тобто, якщо національне законодавство передбачає офіційний статус «цивільної сторони», стаття 6 застосовується лише тоді, коли заявник подав офіційне клопотання про отримання такого статусу, навіть якщо рішення щодо нього ще не було прийнято. У національних системах з більш гнучкими і менш формалістичними підходами (тобто там, де не існує офіційного статусу «цивільної сторони», наприклад, у системах, які вимагають лише подання цивільного позову або доведення його до відома національних кримінальних судів) стаття 6 буде застосовна, якщо, і з того моменту, коли здійснення заявником цивільного права було очевидним у світлі принципів цієї національної системи.

Більше того, стаття 6 застосовується лише в тому випадку, якщо цивільне право, яке є предметом кримінального провадження, не розглядається паралельно (іншими словами, провадження не призупинено) в іншому суді або вже було вирішене чи врегульоване в іншому місці.

ЄСПЛ зазначив, що згадане рішення Великої Палати у справі *Fabbi and Others* відображало інший підхід порівняно з попередніми справами проти Італії, де ЄСПЛ визнавав застосовність цивільного аспекту статті 6 ще на стадії досудового розслідування, навіть незважаючи на те, що за національним правом потерпілий міг приєднатися до провадження як цивільна сторона лише на пізнішому етапі (див. рішення у справах *Sottani v. Italy* (ухв.), № 26775/02, *Patrono, Cascini and Stefanelli v. Italy*, № 10180/04, *Arnoldi v. Italy*, № 35637/04, і *Petrella v. Italy*, № 24340/07).

ЄСПЛ вказав, що в цій справі не викликало сумнівів, що заявники як жертви правопорушень мали матеріальне право, визнане національним законодавством, на компенсацію завданої шкоди (тобто цивільне право), а стаття 76 Кримінального процесуального кодексу Італії (КПК) надавала їм процесуальне право на подання позову в межах кримінального провадження.

Щодо того, чи реалізовували заявники це право відповідним чином, ЄСПЛ зазначив, що в Італії статус «цивільної сторони» вимагав формального звернення – подання декларації відповідно до статті 78 КПК Італії (*dichiarazione di costituzione di parte civile*) з проханням визнати особу цивільною стороною у кримінальному провадженні.

Національне законодавство дозволяло подання цивільного позову в рамках кримінального провадження лише після того, як підозрюваний або обвинувачений офіційно направляється до суду. Стаття 79 КПК Італії передбачала, що потерпілий може приєднатися як цивільна сторона не раніше, ніж на підготовчому слуханні (де суддя вирішує, чи передавати справу до суду).

ЄСПЛ також зазначив, що лише сторона, яка офіційно набула статусу цивільної сторони згідно із законом, має право на розгляд свого позову в разі засудження обвинуваченого. Крім того, якщо особа не подає цивільний позов у межах кримінального провадження, вона не позбавляється права звернутися з ним до цивільного суду (див. статтю 75 КПК Італії).

Щодо обставин цієї справи, ЄСПЛ вказав, що заявники лише подали кримінальні скарги, а деякі з них лише заявили про намір приєднатися до провадження як цивільні сторони. Проте жоден із них не подав офіційної заяви відповідно до статті 78 КПК Італії, оскільки всі провадження були припинені на стадії досудового розслідування, до початку попереднього слухання.

Відповідно до принципів, викладених у згаданому рішенні у справі *Fabbri and Others*, ЄСПЛ дійшов висновку, що відповідні провадження не стосувалися «цивільного права» у розумінні статті 6, а отже скарги заявників були визнані неприйнятними відповідно до статті 35 Конвенції.

Висновок

Заяви було визнано неприйнятними та відхилено.

Ухвала в цій справі прийнята Комітетом 13 лютого 2025 року, оприлюднена 13 березня 2025 року та є остаточною.

Обставини справи

Справа стосувалася стверджуваної несправедливості кримінального провадження щодо заявників у зв'язку з перекваліфікацією злочину судом на останній стадії апеляційного провадження, а також нерозкриттям певних документів та інформації, на яких, як стверджувалося, ґрунтувалися важливі докази обвинувачення.

20 червня 2014 року кримінальне провадження за статтю 332 Кримінального кодексу (зловживання службовим становищем) було розпочато у зв'язку з обставинами проведення серйозного тендеру, оголошеного раніше Міністерством оборони. 22 жовтня 2014 року злочин було перекваліфіковано на злочин, передбачений статтею 182 Кримінального кодексу (розтрата).

29 жовтня 2014 року заявникам, які на той час обіймали різні посади в Міністерстві оборони, було пред'явлено обвинувачення у розтраті майна, вчиненій групою осіб у великих розмірах шляхом зловживання службовим становищем (злочин, передбачений пунктами «а» і «г» частини 2 та пунктом «б» частини 3 статті 182 Кримінального кодексу), і їх було взято під варту.

19 червня 2015 року заявники були звільнені під заставу.

16 травня 2016 року міський суд Тбілісі визнав заявників винними у пред'явленому обвинуваченні. Вони були негайно взяті під варту. Суд встановив, що заявники відповідали за організацію тендеру, під час якого вони привласнили 4 102 872,60 грузинських ларі (GEL). Серед іншого, національний суд покладався на звіт судової експертизи № 01/348, метою якої було встановлення різниці між ринковою вартістю активів, поставлених компанією-переможцем після завершення проєкту, і сумою, яку Міністерство оборони погодило з компанією для оплати проєкту. Незважаючи на клопотання захисту, деякі документи, на підставі яких було підготовлено цей звіт, не були розкриті стороні захисту. Міський суд Тбілісі засудив кожного із заявників до 7 років позбавлення волі.

26 січня 2017 року Апеляційний суд Тбілісі за власною ініціативою, без надання додаткових аргументів, змінив обвинувальний вирок, перекваліфікувавши розтрату на зловживання службовим становищем. Суд дійшов висновку, що докази обвинувачення не підтвердили один зі складових елементів злочину розтрата – контроль над активами, що є предметом цього злочину – а, отже, вирок за статтю 182 Кримінального кодексу не міг бути залишений у силі. Що стосується того факту, що заявникам не було надано можливості підготувати захист в контексті нової юридичної кваліфікації злочину, апеляційний суд постановив, що перекваліфікація не завдала шкоди

справедливості судового розгляду, оскільки зміна обвинувачення не внесла жодних нових фактичних обставин, про які заявники не мали можливості заявити в судах першої та апеляційної інстанцій. Крім того, апеляційний суд зазначив, що заявники матимуть можливість оскаржити вирок до Верховного Суду. Апеляційний суд скоротив термін покарання кожному із заявників до 1 року і 6 місяців позбавлення волі.

14 вересня 2017 року Верховний Суд Грузії відмовив у задоволенні касаційної скарги заявників. Що стосується перекваліфікації злочину, Верховний Суд зазначив, що фактична основа обох злочинів була схожою, і що апеляційний суд Тбілісі змінив юридичну кваліфікацію первісного обвинувачення заявників, не додавши жодного нового фактичного елемента. Крім того, зміна обвинувачення була здійснена на користь заявників.

27 січня 2017 року Президент Грузії помилував обох заявників, що включало в себе пом'якшення покарання та зняття судимостей. Того ж дня заявники були звільнені з в'язниці.

У своїй заяві до ЄСПЛ заявники скаржилися, що перекваліфікація злочину апеляційним судом і нерозкриття важливих доказів обвинувачення сторони захисту зробили судовий розгляд їхньої справи несправедливим.

Оцінка Суду

ЄСПЛ передусім нагадав, що загальні принципи, які стосуються права бути поінформованим про характер і підстави обвинувачення, включаючи його юридичну характеристику, а також права обвинуваченого на підготовку свого захисту, були узагальнені в рішеннях у справах *Pélissier and Sassi v. France* [ВП], № 25444/94, §§ 51–54, ЄСПЛ 1999-II та *Penev v. Bulgaria*, № 20494/04, §§ 33–34 і 42, від 07 січня 2010 року; див. також рішення у справі *I.H. and Others v. Austria*, № 42780/98, § 34, від 20 квітня 2006 року).

Крім того, ЄСПЛ зазначив, що обвинувальний акт, в якому викладено фактичні та правові підстави обвинувачення щодо підсудного, відіграє головну роль у кримінальному провадженні (див. рішення у справах *Kamasinski v. Austria*, § 79, від 19 грудня 1989 року, Серія А № 168, та *Varela Geis v. Spain*, № 61005/09, § 51, від 05 березня 2013 року).

У цій справі заявники були обвинувачені лише в розтраті майна за обтяжуючих обставин (див. пункт 2 вище). Розтрата та зловживання службовим становищем є різними злочинами за кримінальним законодавством Грузії, і елементи, які мали бути доведені для винесення обвинувального вироку, відрізнялися (див. пункт 8 рішення). Так, у випадку зловживання службовим становищем одним із складових елементів злочину є намір «отримати будь-яку особисту вигоду або привілей, або будь-яку вигоду чи привілей для іншої особи»,

тоді як такий елемент не є невід'ємною частиною розтрата як злочину (див., *mutatis mutandis*, рішення у справах *Adrian Constantin v. Romania*, № 21175/03, § 23, від 12 квітня 2011 року, та *Gelenidze v. Georgia*, № 72916/10, § 33, від 07 листопада 2019 року).

У зв'язку з цим ЄСПЛ не прийняв твердження Уряду, на яке посилалися національні суди, що юридична кваліфікація злочину не мала великого значення, оскільки змінений обвинувальний вирок ґрунтувався на тих самих фактах. ЄСПЛ повторив, що Конвенція вимагає, щоб обвинувачений був детально поінформований не лише про дії, які йому інкримінують, тобто про факти, що лежать в основі обвинувачення, але й про юридичну кваліфікацію, яка їм надається (див. згадане вище рішення у справі *Penev*, § 42 та рішення у справі *D.M.T. and D.K.I. v. Bulgaria*, № 29476/06, § 80, від 24 липня 2012 року). Протягом усього судового розгляду заявники будували свій захист тільки щодо обвинувачення в розтраті. Зрештою, Апеляційний суд Тбілісі визнав це обвинувачення недоведеним, оскільки не було одного зі складових елементів злочину – контроль над активами, що були предметом розтрата. До винесення свого рішення Апеляційний суд Тбілісі не попередив заявників про те, що їхній злочин може бути перекваліфіковано. Судове засідання не було відкладено для подальших дебатів, і елементи нового правопорушення не обговорювалися в суді (див. згадане вище рішення у справі *Gelenidze*, § 35; див. також згадане вище рішення у справі *Penev*, § 43).

Заявники дізналися про нову правову кваліфікацію фактів лише з рішення апеляційного суду. За таких обставин, хоча ЄСПЛ визнав, що апеляційний суд мав юрисдикцію перекваліфікувати злочин, він повинен був надати заявникам можливість реалізувати своє право на захист щодо нового обвинувачення в практичний та ефективний спосіб, зокрема, своєчасно.

ЄСПЛ не міг робити припущення щодо суті захисту, який заявники могли б обрати, якби в них була можливість зробити заяви безпосередньо щодо обвинувачення у зловживанні службовим становищем, в якому їх зрештою було визнано винними. Однак їм повинна була бути надана така можливість.

Таким чином, апеляційний суд Тбілісі не надав заявникам можливості пристосувати свій захист до нового обвинувачення. Що стосується Верховного Суду, який міг би переглянути справу в повному обсязі, ЄСПЛ зазначив, що він не виправив недоліки апеляційного провадження, відхиливши касаційну скаргу заявників як неприйнятну.

З огляду на наведене ЄСПЛ дійшов висновку, що було порушено право заявників бути детально поінформованими про характер і підстави висунутого щодо них обвинувачення та їхнє право на достатній час і можливості для підготовки свого захисту. Відповідно, у цій частині було порушення пункту 1 та підпунктів «а» і «b» пункту 3 статті 6 Конвенції.

Що стосується скарг заявників на нерозкриття захисту важливих доказів обвинувачення, Суд вважав, що він розглянув основне правове питання, порушене у заяві, і що не було необхідності окремо вирішувати питання по суті цієї частини заяви.

Висновок

Порушення пункту 1 та підпунктів «а» і «b» пункту 3 статті 6 Конвенції (право на справедливий суд) щодо зміни кваліфікації правопорушення.

Рішення в цій справі ухвалене Комітетом 11 лютого 2025 року та є остаточним.

Обставини справи

У цій справі заявником було товариство з обмеженою відповідальністю, зареєстроване в Україні.

28 грудня 2011 року компанія-заявник уклала кредитний договір з Державним ощадним банком України (далі – Банк). Кредит був забезпечений іпотекою.

Згідно з умовами договору іпотеки, якщо компанія-заявник не виконувала своїх кредитних зобов'язань, Банк міг звернути стягнення на предмет іпотеки шляхом отримання виконавчого напису нотаріуса. Іпотечний договір також передбачав строк давності в десять років для вчинення виконавчого напису, а не в один рік, як це було передбачено законом.

04 травня 2016 року Банк надіслав офіційну вимогу про погашення кредиту, але компанія-заявник не виконала своїх кредитних зобов'язань. 09 листопада 2017 року Банк отримав виконавчий напис нотаріуса.

06 грудня 2017 року компанія-заявник подала позов до Банку про визнання виконавчого напису нотаріуса таким, що не підлягає виконанню. Позов був обґрунтований, зокрема, тим, що виконавчий напис був вчинений з порушенням строку.

29 березня 2018 року Господарський суд Одеської області ухвалив рішення про задоволення позову компанії-заявника. Суд, зокрема, зазначив, що частина перша статті 88 Закону «Про нотаріат» передбачає, що нотаріус вчиняє виконавчі написи, якщо подані документи підтверджують безспірність заборгованості або іншої відповідальності боржника перед стягувачем та за умови, що з дня виникнення права вимоги минуло не більше трьох років, а у відносинах між підприємствами, установами та організаціями не більше одного року. Враховуючи, що право Банку на реалізацію предмета іпотеки виникло в травні 2016 року, а нотаріус вчинив виконавчий напис у листопаді 2017 року, однорічний строк, передбачений Законом «Про нотаріат», було пропущено.

18 липня 2018 року Одеський апеляційний господарський суд залишив рішення суду першої інстанції без змін.

12 вересня 2018 року Касаційний господарський суд у складі Верховного Суду відкрив касаційне провадження, а ухвалою від 21 листопада 2018 року передав справу на розгляд Великої Палати Верховного Суду.

Велика Палата Верховного Суду звернулася за правовими висновками зі спірного питання до відомих українських вчених у галузі цивільного права. Їхні висновки були різними: деякі з вчених вважали, що строки, встановлені Цивільним кодексом та Законом «Про нотаріат» пов'язані між собою і повинні

бути однаковими, тоді як інші вважали, що ці строки є різними за своєю природою.

02 липня 2019 року Велика Палата Верховного Суду скасувала рішення судів нижчих інстанцій та ухвалила рішення не на користь компанії-заявника. Суд, зокрема, вирішив, що загальний трирічний строк позовної давності для фізичних та юридичних осіб безпосередньо пов'язаний зі строком для вчинення виконавчого напису нотаріусом, і що вони повинні бути однаковими, незважаючи на різницю в їхній природі, яка не має значення в даному контексті. Суд також зазначив, що хоча з 1995 року строк позовної давності для фізичних та юридичних осіб став однаковим, абзац перший статті 88 Закону «Про нотаріат» не був приведений у відповідність до чинного цивільного законодавства, згідно з яким строк позовної давності залежить від предмета спору, на відміну від попереднього законодавства, яке визначало строк позовної давності залежно від того, хто є сторонами правочину.

Велика Палата Верховного Суду визнала дискримінаційним положення частини першої статті 88 Закону «Про нотаріат» щодо встановлення для юридичної особи-кредитора в порівнянні з фізичною особою-кредитором меншого строку для звернення до нотаріуса для вчинення ним виконавчого напису. Велика Палата Верховного Суду постановила, що строк для вчинення виконавчого напису повинен становити три роки незалежно від того, про які сторони йдеться. Таким чином, Верховний Суд застосував трирічний строк у справі компанії-заявника, що означало, що Банк отримав виконавчий напис в межах встановленого строку.

02 вересня 2019 року компанія-заявник подала конституційну скаргу до Конституційного Суду України з проханням визнати неконституційною частину першу статті 88 Закону «Про нотаріат», застосовану в остаточному судовому рішенні у її справі.

01 липня 2020 року Конституційний Суд України визнав, що перший абзац статті 88 Закону «Про нотаріат» відповідає Конституції України. Зокрема, він постановив, що, встановивши різні строки для отримання виконавчого напису залежно від учасників правовідносин, парламент діяв у межах своїх виключних законодавчих повноважень щодо визначення організації та діяльності нотаріату відповідно до статті 92 Конституції. Конституційний Суд України дійшов висновку, що оспорюване законодавче положення було чітким, зрозумілим і недвозначним, тому не було можливості для його вільного тлумачення.

Компанія-заявник скаржилася на те, що Велика Палата Верховного Суду застосувала чітке та однозначне положення національного законодавства в непередбачуваний спосіб, всупереч принципу правової визначеності.

Оцінка Суду

(a) Загальні принципи

ЄСПЛ передусім зауважив, що саме національні органи влади, а особливо суди, повинні тлумачити національне законодавство та вирішувати проблеми тлумачення національного законодавства (див. рішення у справах *Rohlena v. the Czech Republic* [ВП], № 59552/08, § 51, ЄСПЛ 2015 та *Jidic v. Romania*, № 45776/16, § 83, від 18 лютого 2020 року). ЄСПЛ зазначив, що не підмінятиме їхнє тлумачення своїм власним за відсутності ознак свавілля. Це стосується, зокрема, тлумачення судами норм процесуального характеру, таких як строки, що регулюють подачу документів або подання апеляцій (див. рішення у справах *Tejedor García v. Spain*, від 16 грудня 1997 року, § 31, Збірник рішень та ухвал 1997-VIII і *Miragall Escolano and Others v. Spain*, №№ 38366/97, 38688/97, 40777/98, 40843/98, 41015/98, 41400/98, 41446/98, 41484/98, 41487/98 та 41509/98, § 33, ЄСПЛ 2000-І).

Крім того, ЄСПЛ нагадав, що одним із фундаментальних аспектів верховенства права є принцип правової визначеності, який, серед іншого, гарантує певну стабільність у правових ситуаціях та сприяє підвищенню довіри суспільства до судів. З іншого боку, існування суперечливих судових рішень може створити стан правової невизначеності, що може знизити довіру громадськості до судової системи, тоді як така довіра, безумовно, є одним з найважливіших компонентів правової Держави (див. рішення у справі *Nejdet Şahin and Perihan Şahin v. Turkey* [ВП], № 13279/05, § 57, від 20 жовтня 2011 року). Крім того, це суперечило б принципу правової визначеності, закріпленому в Конвенції, якби національні суди могли приймати рішення всупереч закону і таким чином непередбачувано тлумачити положення національного законодавства, ґрунтуючись на абстрактному твердженні поза будь-яким розумним суддівським розсудом (див., *mutatis mutandis*, рішення у справах *Anđelković v. Serbia*, № 1401/08, § 27, від 09 квітня 2013 року та *Pantalon v. Croatia*, № 2953/14, § 52, від 19 листопада 2020 року).

(b) Застосування зазначених принципів у цій справі

ЄСПЛ зазначив, що компанія-заявник оскаржувала те, що Велика Палата надала нове тлумачення абзацу першого частини першої статті 88 Закону «Про нотаріат» щодо встановлення різних строків для фізичних та юридичних осіб. Велика Палата Верховного Суду вирішила, що строк має бути однаковим, хоча стаття 88 була чіткою і недвозначною в цьому питанні: якщо обидві сторони провадження є юридичними особами, то строк становить один рік, тоді як у всіх інших випадках строк становить три роки.

У зв'язку з цим ЄСПЛ зауважив, що перший абзац статті 88 Закону «Про нотаріат» не залишав можливості для тлумачення тривалості передбаченого ним строку беручи до уваги те, що і компанія-заявник, і Банк є юридичними особами.

Цей висновок був також підтверджений Конституційним Судом України, який визнав зазначене законодавче положення конституційним і таким, що не підлягало тлумаченню. Крім того, сторони не стверджували, що до ухвалення рішення Великої Палати Верховного Суду від 02 липня 2019 року існували різні тлумачення цього положення. За таких обставин, з огляду на чіткий текст закону, оскаржувана зміна тлумачення більше нагадувала внесення змін до закону, ніж акт врегулювання розбіжностей у судовій практиці.

Уряд стверджував, що рішення у справі компанії-заявника мало корисні наслідки у вигляді внесення змін до Закону «Про нотаріат». Однак, беручи до уваги розподіл повноважень між парламентом і судовою владою та між різними судовими органами, встановлений українським законодавством, Суд не міг підтримати ідею про те, що відмова вищого судового органу загальної юрисдикції застосувати закон, який Конституційний Суд України визнав однозначним і таким, що не підлягав тлумаченню, була законним засобом спонукання законодавця до внесення змін до нього.

ЄСПЛ не виключає, що навіть у випадку існування усталеної судової практики з відповідного питання вищий національний суд може законно змінити тлумачення, якщо це обґрунтовано важливими міркуваннями і якщо воно застосовується з належним урахуванням його впливу на раніше існуючі ситуації (див., *mutatis mutandis*, рішення у справі *Valverde Digon v. Spain*, № 22386/19, § 53, від 26 січня 2023 року). Суть мотивів, наведених Великою Палатою Верховного Суду, полягала в різниці між строками позовної давності за цивільним законодавством та строками вчинення виконавчого напису за Законом «Про нотаріат» і, виходячи з цього, у доцільності застосування єдиного підходу. Велика Палата Верховного Суду не згадала про жодні серйозні негативні наслідки, зумовлені існуванням різних строків протягом більш ніж двох десятиліть, щоб виправдати таку радикальну зміну тлумачення, яка відбулася. Зрештою, позиція Великої Палати Верховного Суду, здається, не мала одностайної чи переважної підтримки серед вчених-юристів (див. пункти 11, 40 і 41 рішення). Крім того, Верховний Суд не розглянув вплив свого нового тлумачення на вже існуючі правовідносини і, отже, на правову визначеність.

Таким чином, у цій справі Велика Палата Верховного Суду по-новому витлумачила чіткий і недвозначний однорічний строк, встановлений парламентом для вчинення виконавчого напису нотаріусом, якщо сторонами провадження є юридичні особи, у спосіб, що суперечив самому положенню, і зробила це без будь-яких переконливих підстав та без урахування наслідків такої зміни тлумачення для правової визначеності. Вищевикладені міркування були достатніми для того, щоб ЄСПЛ дійшов висновку, що нове тлумачення положень статті 88 Закону «Про нотаріат» зробило результат провадження

у справі компанії-заявника непередбачуваним і суперечило принципу правової визначеності.

Відповідно, ЄСПЛ дійшов висновку, що у цій справі було порушення пункту 1 статті 6 Конвенції. ЄСПЛ не вбачив потреби розглядати скаргу за статтею 1 Першого протоколу до Конвенції.

Висновок

Порушення пункту 1 статті 6 Конвенції (право на справедливий суд).

Рішення в цій справі ухвалене Палатою 06 лютого 2025 року й набуде статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції.

Обставини справи

Справа стосувалася скарги заявника за пунктом 1 статті 6 Конвенції на те, що національний суд, який розглядав справу про вчинене ним адміністративне правопорушення, не був безстороннім через відсутність під час розгляду справи сторони обвинувачення.

22 січня 2020 року поліція склала щодо заявника протокол про адміністративне правопорушення за керування транспортним засобом у стані наркотичного сп'яніння. У ньому зазначалося, що рівень сп'яніння заявника був встановлений місцевим центром психіатричної допомоги (далі – Центр). У медичному висновку, на якому ґрунтувався протокол про адміністративне правопорушення, зазначалося, що заявник перебував у стані наркотичного сп'яніння, що було встановлено за допомогою швидкого тесту на шість видів наркотиків. Висновок був складений на стандартному бланку, а розділ, присвячений результатам лабораторного дослідження, був перекреслений.

12 лютого 2020 року місцевий загальний суд розглянув справу за відсутності сторін та визнав заявника винним, оштрафувавши його на 10 200 гривень та вилучивши водійське посвідчення на один рік. Він зазначив, що заявник не з'явився до суду, хоча був повідомлений про засідання, про що свідчив його підпис у протоколі про адміністративне правопорушення.

Заявник подав апеляційну скаргу. Він стверджував, зокрема, що докази сп'яніння, долучені до справи, були недопустимими. Він стверджував, що відповідні нормативні акти вимагали, щоб стан сп'яніння встановлювався шляхом лабораторного дослідження біологічного матеріалу. Однак лікар визначив стан сп'яніння на підставі поверхневого огляду, без проведення лабораторних досліджень. У відповідному акті медичного огляду, складеному лікарем, навіть не було вказано, які саме наркотичні речовини були виявлені. Заявник надав лист з Центру, виданий на запит його адвоката, у якому зазначалося, що жодних лабораторних досліджень біологічних зразків, відібраних у заявника, не проводилося.

Апеляційний суд у складі одного судді (суддя К.) проводив судове засідання в присутності заявника та його адвоката і за відсутності інших сторін.

08 травня 2020 року апеляційний суд звернувся до Центру із запитом про надання певної інформації. У відповідь Центр надав копію протоколу медичного огляду щодо рівня сп'яніння заявника.

22 травня 2020 року апеляційний суд провів ще одне засідання, розглянув відповідь Центру та вирішив запросити в Центру інформацію про «законність

проведення лабораторного дослідження (чи відповідало воно нормативним актам) та які саме наркотичні речовини були виявлені».

15 червня 2020 року Центр надіслав до апеляційного суду листа, в якому у відповідь на запит суду зазначив, що експрес-тест, згаданий у звіті, був «лабораторним дослідженням», і що заявник отримав позитивний результат на амфетамін та марихуану.

13 липня 2020 року заявник подав клопотання про відвід судді. Він заявив, що щойно виявив у справі останній лист від Центру. Він стверджував, що, незважаючи на те, що він надав інформацію, яка чітко вказує на те, що не було проведено належного лабораторного дослідження, і що він був підданий лише поверхневому попередньому скринінгу, судді вдалося отримати «правильну» відповідь від Центру.

Заявник також стверджував, що суддя вже телефонувала до Центру та отримала відповідь, що експрес-тестування є лабораторним дослідженням, але це не було відображено в початковій відповіді Центру на запит судді, і суддя заявила на засіданні 22 травня 2020 року, що вона не може вирішити справу, поки не отримає відповідь на свій запит (хоча відповідна інформація вже була надана стороною захисту та містилася в матеріалах справи). У зв'язку з цим заявник послався на справу *Malofeyeva v. Russia* (№ 36673/04, від 30 травня 2013 року) та стверджував, що суд не може за власною ініціативою шукати докази для обвинувачення.

Інший суддя апеляційного суду відхилив клопотання заявника про відвід, вважаючи, що він не навів жодних обставин, які могли б поставити під сумнів неупередженість судді К.

13 серпня 2020 року апеляційний суд у складі судді К. залишив рішення суду першої інстанції без змін. Він зазначив, зокрема: «Доводи захисту про те, що була порушена процедура визначення того, що [заявник] перебував під впливом наркотиків, оскільки це можна було встановити лише шляхом лабораторного дослідження, спростовуються листом [Центру], наданим на запит [суду], з якого випливає, що [заявник] був обстежений 22 січня 2020 року, і тест на амфетамін та марихуану був позитивним».

Оцінка Суду

Спочатку ЄСПЛ нагадав, що відповідні принципи його судової практики були підсумовані у рішенні у справі *Figurka v. Ukraine*, № 28232/22, §§ 23–29, від 16 листопада 2023 року. Зокрема, відсутність сторони обвинувачення на усному слуханні може порушити питання за пунктами 1 і 3 статті 6 Конвенції, оскільки це може викликати сумніви в об'єктивній неупередженості суду, змусивши його прийняти сторону обвинувачення.

У цій справі апеляційний суд, який мав юрисдикцію розглядати як питання права, так і питання факту, провів слухання, але не викликав ні прокурора, ні працівника поліції, який склав протокол про адміністративне правопорушення. Як наслідок, жодна зі сторін не підтримала обвинувачення проти заявника на судовому засіданні. Незважаючи на це, і незважаючи на те, що заявник стверджував про свою невинуватість під час слухання, апеляційний суд залишив без змін рішення про засудження заявника.

Крім того, що важливо, на відміну від ситуації у згаданій вище справі *Figurka v. Ukraine*, не можна стверджувати, що в цій справі апеляційний суд обмежився лише дослідженням доказів, підготовлених слідчим органом. Навпаки, на вимогу апеляційного суду до справи були додані докази, зокрема, висновок медичного обстеження та роз'яснення його значення, видані відповідним медичним закладом.

Важливо також, що апеляційний суд визначив питання, з якого він зібрав докази за власною ініціативою, як вирішальне. У своїй апеляційній скарзі заявник стверджував, що медичний огляд на стан сп'яніння не відповідав відповідним національним нормативно-правовим актам, а саме Інструкції про порядок виявлення у водіїв транспортних засобів ознак алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або перебування під впливом лікарських препаратів, що знижують увагу та швидкість реакції, затвердженої спільним наказом Міністерства внутрішніх справ України та Міністерства охорони здоров'я України від 09 листопада 2015 року № 1452/735 (далі – Інструкція), тому його вина не була доведена допустимими доказами. ЄСПЛ зазначив, що згідно з відповідними національними нормативно-правовими актами, висновки медичних оглядів на стан сп'яніння, які не відповідають вимогам Інструкції, мають бути визнані недійсними. Сам апеляційний суд, очевидно, вважав питання лабораторних досліджень ключовим у цій справі і відклав судові засідання до отримання відповідного підтвердження від медичного закладу.

З цього випливало, що апеляційний суд з власної ініціативи шукав ключові докази, які шкодили позиції обвинуваченого, і використав їх у своєму рішенні на противагу аргументам, наведеним захистом. Жодна інша сторона адміністративного провадження не зверталася до суду з клопотанням про проведення таких запитів чи збирання доказів.

Здійснюючи пошук таких доказів за власною ініціативою та в подальшому засудивши заявника на підставі отриманих у такий спосіб доказів, апеляційний суд створив враження плутанини між ролями прокурора та судді і, відповідно, дав підстави для законних сумнівів у неупередженості суду відповідно до об'єктивного критерію.

Таким чином, у цій справі, на відміну від справи *Figurka v. Ukraine*, де ЄСПЛ встановив відсутність порушення статті 6 Конвенції, заявник визначив,

з посиланням на конкретні факти, конкретні обставини, окрім фізичної відсутності представника сторони обвинувачення у судовому засіданні, що явно ставили під сумнів безсторонність національного суду, який розглядав його справу.

З огляду на їхній характер, обґрунтовані сумніви щодо об'єктивної неупередженості апеляційного суду, виявлені в цій справі, не можуть розглядатися як сумісні зі статтею 6 Конвенції незважаючи на те, що справа заявника стосувалася незначного порушення правил дорожнього руху, а отже, провадження, у якому гарантії кримінальної відповідальності, передбачені статтею 6, не застосовуються з усією суворістю (див. рішення у справі *Marčan v. Croatia*, № 40820/12, § 37, від 10 липня 2014 року, та згадане вище рішення у справі *Figurka v. Ukraine*, §§ 42–43).

Висновок

Порушення пункту 1 статті 6 Конвенції (право на справедливий суд).

Рішення в цій справі ухвалене Палатою 06 лютого 2025 року й набуде статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції.

Обставини справи

Справа заявника стосувалася його відсторонення від виконання обов'язків арбітражного керуючого у справі про банкрутство через порушення своїх обов'язків.

16 вересня 2015 року Регіональний суд міста Брно (the Brno Regional Court) (далі – суд у справах про банкрутство, суд) призначив заявника арбітражним керуючим у справі про банкрутство R.Č. (далі – боржник) після відсторонення його попередника. До призначення заявника частину нерухомого майна боржника було продано на аукціоні. Заявник оскаржив продаж шляхом подання позову про визнання його недійсним, який, однак, був відхилений як неприйнятний процесуальний засіб.

У квітні 2018 року заявник отримав свідоцтво про допуск до державної таємниці, яке було дійсне до 08 квітня 2023 року, та спеціальну ліцензію арбітражного керуючого, яка була дійсна протягом 5 років.

18 жовтня 2018 року суд у справах про банкрутство звернувся до заявника з проханням подати оновлений опис ліквідаційної маси боржника. На думку суду, в оновленому інвентаризаційному описі заявник мав вилучити з ліквідаційної маси активи, продані на відкритих торгах. Крім того, суд запропонував заявнику погодити заяву боржника про припинення банкрутства, нагадавши йому, що арбітражний керуючий зобов'язаний виконувати вказівки суду у справах про банкрутство.

29 жовтня 2018 року заявник надіслав до суду подання під назвою «Оновлення інвентаризаційного опису майна на вимогу суду у справах про банкрутство», у якому прокоментував відповідну ухвалу суду, стверджуючи, що суд діяв всупереч закону та судовій практиці Верховного Суду.

05 листопада 2018 року на засіданні з перегляду справи боржник оскаржив процедуру, до якої вдавався заявник, стверджуючи, що його дії втручаються в його особисте, сімейне життя, а також трудову діяльність. На думку боржника, заявник невинно затягував провадження всупереч інструкціям, наданим боржником, кредиторами та судом у справах про банкрутство.

19 листопада 2018 року суд скасував призначення заявника арбітражним керуючим у справі боржника на підставі того, що той проігнорував вказівки суду у справах про банкрутство. Суд не призначав усне слухання для розгляду цього питання. З цього приводу суд зазначив, що матеріали справи містили всі необхідні документи, всі дані було внесено в реєстр боржників, а заявник у своїх клопотаннях від 29 жовтня 2018 року повідомив про свою відсутність до 03 грудня 2018 року.

28 листопада 2018 року заявник оскаржив це рішення. 22 лютого 2019 року Високий суд міста Оломоуц змінив оскаржуване рішення в частині скасування призначення заявника арбітражним керуючим.

31 травня 2021 року Верховний Суд за результатами розгляду касаційної скарги одного із кредиторів скасував рішення Високого суду, залишивши в силі ухвалу суду у справах про банкрутство щодо скасування призначення заявника.

19 жовтня 2021 року Конституційний Суд відхилив конституційну скаргу заявника як явно необґрунтовану. Він постановив, серед іншого: «Конституційний Суд не встановив порушення права бути вислуханим ... З формулювання частини першої статті 32 Закону про банкрутство випливало, що суд у справах про банкрутство повинен відсторонити арбітражного керуючого лише після його заслуховування... Однак заслуховування керуючого може не проводитися, якщо суд у справах про банкрутство діє без пропозиції і заслуховування керуючого не може призвести до з'ясування причин, що призвели до відсторонення арбітражного керуючого. У цій справі ... заявник ... мав достатньо можливостей під час провадження пояснити причини, що призвели до його відсторонення, як в контексті його апеляційної скарги на ухвалу суду від 19 листопада 2018 року, так і в його відзиві на касаційну скаргу одного з кредиторів...».

У жовтні 2022 року строк дії ліцензії арбітражного керуючого заявника було продовжено до квітня 2028 року. У квітні 2023 року заявник отримав новий допуск до державної таємниці, дійсний до квітня 2028 року.

З реєстру боржників випливає, що на сьогоднішній день заявник був призначений керуючим у 493 провадженнях у справах про банкрутство, з яких 128 проваджень наразі перебувають на стадії розгляду.

Заявник скаржився за пунктом 1 статті 6 Конвенції на те, що його не було заслухано судом під час розгляду справи про його відсторонення. Він також скаржився за статтею 8 Конвенції, що відсторонення негативно вплинуло на його репутацію та позбавило його довіри, яка є однією з вимог для обіймання посади арбітражного керуючого.

Оцінка Суду

Хоча Уряд не висунув твердження про неприйнятність, яке прямо ґрунтувалося на відсутності суттєвої шкоди для заявника, ЄСПЛ визнав за доцільне розглянути за власною ініціативою, чи відповідають скарги заявника критерію прийнятності, передбаченому підпунктом «b» пункту 3 статті 35 Конвенції, зі змінами, внесеними згідно зі статтею 5 Протоколу № 15.

Таким чином, ЄСПЛ розглянув, (i) чи зазнав заявник суттєвої шкоди внаслідок стверджуваного порушення його права на усний розгляд за пунктом 1 статті 6 Конвенції та його права на приватне життя за статтею 8 Конвенції; та (ii)

чи вимагала повага до прав людини, як вони визначені в Конвенції та Протоколах до неї, розгляду скарги по суті.

Критерій прийнятності, що міститься в підпункті «b» пункту 3 статті 35 Конвенції, ґрунтується на принципі *de minimis non curat praetor*, і полягає в тому, що порушення права, яким би реальним воно не було з суто юридичної точки зору, повинно досягти мінімального рівня серйозності, щоб вимагати розгляду справи міжнародним судом. Оцінка цього мінімального рівня, за своєю природою, є відносною і залежить від усіх обставин справи. Тяжкість стверджуваного порушення повинна оцінюватися з урахуванням як суб'єктивного сприйняття заявника, так і того, що об'єктивно є важливим для сторін в конкретній справі.

Що стосується першого елемента ЄСПЛ зазначив, що ця справа стосувалася відсторонення заявника від виконання обов'язків арбітражного керуючого в одній справі про банкрутство, тоді як загалом він був призначений керуючим у 493 справах про банкрутство, у 128 з яких він продовжував виконувати ці обов'язки. Заявник не зіштовхувався з перспективою того, що він не зможе продовжувати займатися професійною діяльністю арбітражного керуючого. Він не зміг переконливо довести, що його відсторонення мало суттєвий негативний вплив, крім цієї окремої справи про банкрутство, на його репутацію та, відповідно, на загальне здійснення ним повноважень арбітражного керуючого. Заявник не втратив свою спеціальну ліцензію арбітражного керуючого, яка, навпаки, була продовжена до 2028 року, а також отримав нову довідку про відсутність судимості, дійсну до квітня 2028 року. Крім того, заявник не наводив жодного аргументу, який би свідчив про те, що його фінансове становище було таким, що його відсторонення суттєво вплинуло на нього.

ЄСПЛ також вважав, що рішення про відсторонення заявника від виконання функцій арбітражного керуючого у справі про банкрутство було рішенням організаційно-технічного характеру, яке, згідно з відповідною практикою Суду, могло бути прийняте без проведення усного слухання (див. рішення у справі *Schuler-Zraggen v. Switzerland*, від 24 червня 1993 року, § 58, Серія А № 263; *Varela Assalino v. Portugal* (ухв.), № 64336/01, від 25 квітня 2002 року, та рішення у справі *Schelling v. Austria*, № 55193/00, § 30, від 10 листопада 2005 року). Крім того, як і Конституційний Суд, ЄСПЛ вважав, що заявник мав можливість зробити детальні зауваження, як щодо права, так і щодо факту, щодо причин свого відсторонення на різних стадіях провадження, коли він оскаржував відповідне рішення національного суду. Водночас заявник не наводив жодного відповідного факту чи обставини, які б не могли бути подані до національних судів у письмовій формі.

З огляду на викладене вище ЄСПЛ не зміг дійти висновку, що заявник довів, що він зазнав суттєвої шкоди внаслідок стверджуваних порушень Конвенції, які не досягли достатнього рівня серйозності.

Що стосується другого елементу, ЄСПЛ нагадав, що він напрацював чітку та об'ємну судову практику щодо стверджуваних порушень права на усне слухання та права на приватне життя, включаючи право на захист репутації (див. згадане вище рішення у справі *Schuler-Zgraggen Varela Assalino and Schelling*, а також рішення у справі *Egill Einarsson v. Iceland* (№ 2), № 31221/15, від 17 липня 2018 року, §§ 31–37). Таким чином, взявши до уваги свою чітку та об'ємну судову практику з цього питання та відсутність будь-яких інших елементів, які б вимагали від нього розгляду цієї заяви по суті, ЄСПЛ визнав, що повага до прав людини не вимагала розгляду цієї справи.

З огляду на вищевикладене ЄСПЛ дійшов висновку, що необхідні умови для застосування підпункту «b» пункту 3 статті 35 Конвенції були дотримані. Отже, заява мала бути визнана неприйнятною відповідно до підпункту «b» пункту 3 і пункту 4 статті 35 Конвенції.

Висновок

Заяву було визнано неприйнятною.

Ухвала в цій справі прийнята Комітетом 13 лютого 2025 року, оприлюднена 13 березня 2025 року та є остаточною

СТАТТЯ 8 КОНВЕНЦІЇ (ПРАВО НА ПОВАГУ ДО ПРИВАТНОГО І СІМЕЙНОГО ЖИТТЯ)

DENYSYUK AND OTHERS v. Ukraine (№ 22790/19, № 23896/20, № 25803/20 та № 31352/20)

Обставини справи

Заявниками є: Станіслав Федорович Денисюк, який народився у 1958 році та проживає у Харкові; Михайло Михайлович Бейлін, який народився у 1977 році та проживає у Києві; Максим Станіславович Березкін, який народився у 1980 році та проживає у Кропивницькому; та захисник другого та третього заявників у кримінальних провадженнях проти них - Назар Степанович Кульчицький, який народився у 1981 році та займається адвокатською діяльністю у Києві.

Стосовно трьох заявників застосовувалися негласні слідчі (розшукові) дії (далі – НСРД), у тому числі прослуховування телефонних розмов, аудіо- та відеоконтроль.

У справі пана Денисюка це було зроблено після звинувачень у масштабній корупції та зловживанні владою на посаді колишнього керівника регіонального податкового органу, за що він був заарештований у 2018 році (за останньою інформацією Суду, це провадження триває). У відповідь на скаргу Державне бюро розслідувань заявило, що НСРД щодо пана Денисюка здійснювалися відповідно до закону, і дійшло висновку, що не вбачається, що було вчинено кримінальне правопорушення у зв'язку з такими діями. У випадку іншого заявника, пана Бейліна, негласний моніторинг здійснювався у зв'язку з розслідуванням Національного антикорупційного бюро України за звинуваченням у пособництві в корупційній схемі шляхом зловживання службовим становищем радника глави Офісу Президента України (йому було повідомлено про підозру в 2019 році; за останньою інформацією Суду, це провадження триває). Розслідування за скаргами пана Бейліна щодо моніторингу не було розпочато. Причинами відмови були знищення матеріалів та дотримання закону.

За паном Березкіним здійснювалося приховане спостереження в контексті розслідування Спеціальної антикорупційної прокуратури щодо нецільового використання державних коштів та відмивання грошей у приватній компанії, у пособництві в якому пана Березкіна звинувачували (йому було повідомлено про підозру в 2019 році; за останньою інформацією Суду, це провадження триває).

Пан Кульчицький був адвокатом пана Березкіна, пана Бейліна та С.Т., коли за трьома його підзахисними було встановлено спостереження. Він вважав, що, оскільки він неодноразово обговорював їхні справи і надавав їм юридичні

консультації по телефону, адвокатську таємницю могло бути порушено. Однак його скарги до органів влади у зв'язку з цим були безуспішними.

Посилаючись на статтю 8 (право на повагу до приватного життя і кореспонденції), перші три заявники стверджували, що гарантії, передбачені чинним національним законодавством щодо таємного спостереження, в тому числі гарантії захисту адвокатської таємниці, були недостатніми, і що не існувало практичних засобів для застосування закону в їхніх відповідних справах. Також за статтю 8 пан Кульчицький стверджував, що гарантії захисту комунікації між адвокатом і клієнтом були недостатніми.

Посилаючись на статтю 13 (право на ефективний засіб правового захисту), другий, третій і четвертий заявники скаржилися на те, що вони не мали ефективних засобів правового захисту за своїми скаргами за статтю 8. Нарешті, ці три заявники скаржилися на те, що відмова Уряду надати копії документів, запитаних Судом, була порушенням статті 38 (обов'язок забезпечити необхідні умови для розгляду справи).

Оцінка Суду

Стаття 8 Конвенції

Щодо Денисюка, Бейліна та Березкіна

Стосовно дозволу на проведення негласного спостереження Уряд стверджував, що співробітники правоохоронних органів мали подавати вмотивовані клопотання суддям, які ухвалювали рішення про його проведення. Якщо припустити, що такі рішення існували (заявники стверджували, що їх не було), ЄСПЛ постановив, що немає жодних ознак того, що пізніші рішення про засекречення цих рішень після завершення відповідних розслідувань і знищення перехоплених матеріалів були результатом балансування між конкуруючими інтересами – приватним життям заявників та інтересом влади в припиненні злочинів, про які йшлося. Крім того, Суд не зміг встановити зміст рішень через відмову Уряду надати копії у двох справах. ЄСПЛ не зміг дійти висновку, що стеження було здійснено «згідно із законом».

Суд зазначив, що законодавчі положення, які стосуються заходів негласного спостереження, що потенційно порушують професійну таємницю адвоката, повинні відповідати особливо суворим вимогам щодо ясності та точності, щоб вважатися такими, що виконують вимогу «згідно із законом». Стосовно застосування оскаржуваних заходів у цій справі, комунікація заявників з їхніми адвокатами не була достатньою мірою захищена такими правилами і процедурами. Крім того, необхідно було запровадити гарантії для уникнення зловживань владою в таких випадках. Однак через відсутність незалежного наглядового органу з достатньою компетенцією для захисту заявників

від зловживань або помилок з боку співробітників правоохоронних органів, гарантії в цій справі були відсутні.

Процедури оскарження дій органів влади постфактум мали дозволити визначити, чи були ці дії здійснені «згідно із законом», чи відповідали вони «нагальній суспільній потребі» і чи були вони «пропорційними». Заявники не змогли своєчасно отримати доступ до достатньої інформації та документів для оскарження дій у цій справі, враховуючи відмову органів влади оприлюднити навіть судові рішення, що санкціонували проведення НСРД, що зробило захист, передбачений національним законодавством, ілюзорним. Вони не мали у своєму розпорядженні ефективної національної процедури для своєчасного розгляду їхніх скарг за статтею 8. Самі засоби захисту, викладені в частині 2 статті 303 та частині 3 статті 309 Кримінального процесуального кодексу України, не могли бути застосовані самостійно, не містили інструкцій для суддів щодо перевірки законності окремих заходів і, зрештою, були неефективними на практиці в цих справах.

Під час застосування оскаржуваних заходів спілкування заявників з їхніми адвокатами не було достатньою мірою захищене конкретними і детальними правилами та процедурами, що визначали, як таке спілкування має бути ідентифіковане і як з ним слід поводитися в разі випадкового перехоплення. Не було створено незалежного наглядового органу, який би мав достатню компетенцію для захисту заявників від зловживань або помилок з боку співробітників правоохоронних органів.

Отже, втручання в права цих заявників не було здійснено «згідно із законом», що є порушенням статті 8.

Щодо пана Кульчицького

Враховуючи, що скарга стосувалася структурних недоліків застосовної нормативно-правової бази в цілому, було втручання в право пана Кульчицького на повагу до приватного життя під час телефонних розмов з його клієнтами. ЄСПЛ повторив, що гарантії в українському законодавстві не були належними в цьому аспекті. Юридично захищені матеріали могли бути перехоплені випадково, і пан Кульчицький не зміг би захистити свої права за допомогою відповідного засобу правового захисту згідно з українським законодавством. ЄСПЛ зазначив, що його висновки щодо скарг інших заявників так само стосувалися і скарги пана Кульчицького щодо стверджуваного втручання в його конфіденційне спілкування з клієнтами.

Отже, було порушення статті 8.

Стаття 38 Конвенції

У своїх поданнях Уряд стверджував, що стаття 32 Закону України «Про державну таємницю» не дозволила йому надіслати Суду запитовані ним документи, що стосувалися конкретних справ, або нормативні документи про

доступ до інформації. ЄСПЛ повторив, що Уряд-відповідач зобов'язаний, як сторона провадження, виконувати запити про надання доказів. У цій справі Уряд цього не зробив. Він також не пояснив причини своєї відмови і не надав жодних практичних пропозицій щодо виконання свого зобов'язання співпрацювати з урахуванням будь-яких законних занепокоєнь щодо потенційно конфіденційних документів. У зв'язку з цією відмовою ЄСПЛ встановив порушення статті 38.

Висновок

Порушення статті 8 Конвенції (право на повагу до приватного і сімейного життя).

Невиконання Державою своїх зобов'язань за статтею 38 Конвенції.

Рішення в цій справі ухвалене Палатою 13 лютого 2025 року й набуде статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції.

Обставини справи

Заявниками в цій справі є Zoltán-Ovidiu Toth і Alin Crișan, співробітники місцевої поліції Орадеї (Poliția Locală Oradea).

08 квітня 2016 року заявники наклали штраф на С.Т. та її матір за незначне правопорушення, пов'язане з утилізацією побутових відходів і поведінкою цих двох осіб щодо них. С.Т. оскаржила штраф, і національні суди встановили, що (i) вона викинула побутові відходи в недозволеному місці, але не ображала заявників, та (ii) заявники поводитися неналежним чином щодо С.Т. Доходячи таких висновків, компетентні суди спиралися на показання свідків і висновок судово-медичної експертизи, наданий С.Т., з якого випливало, що в день інциденту вона отримала тілесні ушкодження, що не потребували медичного лікування. Так, національні суди зменшили розмір штрафу, накладеного на С.Т.

Того ж дня (08 квітня 2016 року) С.Т. використала свій особистий обліковий запис у соціальній мережі Facebook, щоб розмістити текст, що супроводжувався фотографією заявників, у публічній групі Facebook «Орадеа – це ми» (Oradea suntem noi). На фотографії заявники стояли поруч один з одним у поліцейській формі, при цьому перший заявник тримав у руці ручку, блокнот і мобільний телефон.

Публікацію С.Т. прокоментували дев'яносто два рази й «вподобали» приблизно 160 осіб. В одній зі своїх відповідей на коментарі С.Т. написала повне ім'я другого заявника після того, як її запитали про його особу.

14 лютого 2017 року заявники звернулися з позовом до суду. Вони скаржилися, що публікація С.Т. принизила їх, оскільки містила інформацію, що не відповідала дійсності, поширювала їхню фотографію і повне ім'я другого заявника без їхньої згоди, а також підбурювала й породжувала образливі коментарі та погрози з боку третіх сторін. Суд першої інстанції відмовив у задоволенні позову.

Суд апеляційної інстанції залишив рішення суду першої інстанції без змін, обґрунтовуючи це тим, що заявники повинні були врахувати контекст ситуації, а також тип відносин, що існували між ними і С.Т. Крім того, публікація С.Т. не вважалася наклепом, оскільки в ній повідомлялося лише про сприйняття С.Т. події, у якій вона брала безпосередню участь.

Касаційну скаргу заявників також було залишено без задоволення.

Посилаючись на статтю 8 Конвенції, заявники скаржилися до ЄСПЛ на те, що національні суди, закриваючи провадження в їхній справі, не забезпечили справедливого балансу між конкуруючими інтересами та не захистили належним чином їхнє право на повагу до приватного життя та репутації.

Оцінка Суду

(i) Внесок у дискусію, що становить загальний інтерес

Національні суди встановили, що публікація С.Т. мала на меті привернути увагу онлайн-спільноти «Орадеа – це ми» до її позиції з питання, яке зрештою ставило під сумнів належне функціонування Держави (див. пункти 22–25 рішення), а саме – до стверджуваної неправомірної і насильницької поведінки заявників як співробітників місцевої поліції під час виконання ними своїх професійних обов'язків (див. пункт 7 рішення). Беручи до уваги те, що заявники, як працівники правоохоронних органів, постійно займалися громадською діяльністю, і що їхня професія була пов'язана з довірою громадськості, громадськість мала право бути поінформованою про будь-яку можливу неправомірну поведінку з їхнього боку.

Справді, ЄСПЛ визнав, що застосування сили представниками Держави, особливо коли це стосується тверджень про жорстокість або неправомірну поведінку поліції, за своєю суттю було питанням значного суспільного інтересу (див. *Dyundin v. Russia*, № 37406/03, § 33, від 14 жовтня 2008 року, і *Bild GmbH & Co. KG v. Germany*, № 9602/18, §§ 32–34, від 31 жовтня 2023 року).

Тому публікація С.Т. стосувалася питання, що становило суспільний інтерес, і ЄСПЛ не бачив підстав сумніватися в тому, що цей допис міг сприяти загальній дискусії щодо моральної та професійної доброчесності місцевих поліцейських і належного функціонування певних державних служб.

(ii) Наскільки відомою є постраждала особа та її попередня поведінка

Стосовно статусу заявників як публічних осіб ЄСПЛ зазначив, що він встановлював у конкретній справі звичайних поліцейських, що вони не можуть вважатися публічними особами в тому ж значенні, що й політики або будь-які інші особи, що своїми діями або своїм становищем вийшли на публічну арену, оскільки поліцейські лише виконували свої офіційні обов'язки, не прагнучи привернути увагу громадськості (див. *Bild GmbH & Co. KG v. Germany*, згадане вище, § 32).

У цій справі жоден з наявних доказів не вказує на те, що заявники прагнули привернути до себе увагу громадськості ні до, ні після того, як С.Т. опублікувала свій допис. Це правда, що в силу своєї професійної діяльності заявники, як видається, взаємодіяли з деякими членами онлайн-спільноти «Орадеа – це ми», що вже знали поліцейських на той момент, коли С.Т. поширила свою публікацію (див. пункти 10–11 рішення). Однак національні суди не надали жодної ваги цим доказам або попередній поведінці заявників з огляду на їхню попередню участь у громадській діяльності. Тому ці докази та поведінка не мали жодних наслідків для висновку судів про те, що заявники були публічними особами,

або для забезпечення балансу між конкуруючими правами (див., *mutatis mutandis*, *Fuchsmann v. Germany*, № 71233/13, § 49, від 19 жовтня 2017 року).

Крім того, у матеріалах справи немає нічого, що вказувало б на те, що у випадку заявників вищезгаданий суспільний розголос та увага перевищили рівень, який можна було б обґрунтовано очікувати від діяльності звичайного державного службовця, який виконує свої офіційні функції, загалом, або працівника поліції зокрема (див. пункт 61 рішення). Тому не можна стверджувати, що заявники можуть вважатися на цій підставі публічними особами в значенні, описаному в пункті 67 рішення, або навіть відомими діячами у своїй професійній сфері (див. *Petrie v. Italy*, № 25322/12, § 51, від 18 травня 2017 року, і, для прикладу, *Stroea v. Romania* [ВП], № 76969/11, § 32, від 22 жовтня 2019 року).

Стосовно рівня критики, прийнятного у справі заявників, ЄСПЛ зазначає, що вони визнали, що є державними службовцями (див. пункт 37 рішення). Незважаючи на те, що жоден з доказів не вказує на те, що заявники були високопоставленими державними службовцями або що в поліції вони претендували або займали посади, що становлять особливий суспільний інтерес (див. *Medžlis Islamske Zajednice Brčko and Others v. Bosnia and Herzegovina* [ВП], № 17224/11, § 98, від 27 червня 2017 року, і *Stancu and Others v. Romania*, № 22953/16, §§ 127–29, від 18 жовтня 2022 року), вони ніколи не заперечували, що діяли як державні службовці на момент оспорюваних подій.

Так, ЄСПЛ погодився з позицією національних судів, що заявники належали до групи осіб, які не могли вимагати захисту свого права на повагу до приватного життя так само, як звичайні особи, а тому підпадали під ширші межі допустимої критики, ніж такі особи (див. *Stancu and Others v. Romania*, згадане вище, § 129).

(iii) Обставини, за яких було зроблено фотографію

Національні суди не встановили – і в будь-якому разі в матеріалах справи не було нічого, що свідчило б про протилежне, – що фотографія, про яку йдеться, або ім'я другого заявника було отримано таємно, з використанням незаконних засобів або обману, або через користування будь-яким вразливим становищем (див. *Egeland and Hanseid v. Norway*, № 34438/04, § 61, від 16 квітня 2009 року). Так, ЄСПЛ погодився з думкою Округового суду, що заявники повинні були враховувати публічний контекст, у якому відбувалася їхня взаємодія з С.Т. (див. пункт 18 рішення), і вважав, що заявники не могли виключати можливість того, що їх можуть сфотографувати з огляду на їхній статус і стверджувану поведінку (див., *mutatis mutandis*, *Vučina v. Croatia* (ухв.), № 58955/13, § 35, від 24 вересня 2019 року).

ЄСПЛ також зауважив, як і національні суди, що фотографію не було зроблено за обставин, які б показували заявників у несприятливому світлі,

і що вона не представляла їх у спосіб, який міг би підірвати їхній суспільний авторитет в очах читача або показати їхній спотворений образ (див. пункт 25 рішення). Судячи з того, як її було використано, ЄСПЛ вважав, що фотографію було зроблено лише для того, щоб підтримати зміст коментарів С.Т., у яких обговорювалося питання, що викликає занепокоєння громадськості, та проілюструвати правдивість певної інформації, що міститься в них (порівняйте, *mutatis mutandis*, з рішенням у справі *Couderc and Hachette Filipacchi Associés v. France* [ВП], № 40454/07, § 135, ЄСПЛ 2015 (витяги)).

Так, оскільки спосіб отримання фотографії не викликає жодних питань за статтею 8, просте повідомлення імені другого заявника поруч з фотографією, без будь-яких негативних конотацій, пов'язаних з цим іменем та/або спотворенням фотографії, не може вважатися особливо істотним втручанням у право на повагу до приватного життя (див., *mutatis mutandis*, *Vučina v. Croatia* (ухв.), згадану вище, § 46).

(iv) Зміст, форма та наслідки публікації

Стосовно предмету публікації С.Т. ЄСПЛ, як і національні суди (див. пункт 23 рішення), зазначив, що допис стосувався виключно професійної діяльності й поведінки заявників у публічному контексті без згадки жодних деталей їхнього приватного життя (див. пункт 76 *in fine* рішення, а також, *mutatis mutandis*, *Sabou and Pircalab v. Romania*, № 46572/99, § 39, від 28 вересня 2004 року).

Незважаючи на те, що суди погодилися з аргументами заявників, що певні коментарі третіх осіб були непристойними та наклепницькими, вони встановили, що С.Т. не може нести відповідальність за потенційні наслідки цих коментарів, оскільки кожна особа несе відповідальність лише за власні висловлювання, а умови для відповідальності третьої особи у її справі не були виконані. Крім того, С.Т. не могла заборонити третім особам писати такі коментарі; вона також не могла їх видалити (див. пункти 15–16, 18–19 та 22–25 рішення).

Беручи до уваги інформацію, що міститься в матеріалах справи, ЄСПЛ не вбачив підстав не погодитися з оцінкою національних судів. Він зазначив, що допис С.Т., взятий в цілому, не містив нічого, окрім її негативних вражень про те, як заявники діяли при виконанні своїх професійних обов'язків. Допис також не містив жодних особистих образ чи зневажливих зауважень або будь-яких необґрунтованих тверджень, незалежно від того, чи можна вважати її коментарі оціночними судженнями або констатацією фактів.

З огляду на зазначене ЄСПЛ вважав, що національні суди провели необхідну ретельну перевірку балансу між конкуруючими правами відповідно до критеріїв, викладених у практиці Суду. Беручи до уваги межі свободи розсуду, надані національним органам влади при балансуванні розбіжних інтересів, ЄСПЛ не вбачив вагомих підстав для того, щоб підмінити думку національних судів своєю думкою (див. пункт 56 рішення). Отже, не можна стверджувати, що,

відхиливши скаргу заявників, суди не дотрималися позитивних зобов'язань, покладених на національні органи влади щодо захисту права заявників на повагу до їхнього приватного життя відповідно до статті 8 Конвенції. Відповідно, порушення цього положення не було.

Висновок

Відсутність порушення статті 8 Конвенції (право на повагу до приватного і сімейного життя).

Рішення в цій справі ухвалене Палатою 25 лютого 2025 року й набуде статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції.

Обставини справи

Справа стосувалася розголошення конфіденційної медичної інформації про заявника його лікарем, та подальшої передачі цих даних Міністерством охорони здоров'я іншим державним установам без його згоди, що, на думку заявника, становило порушення статті 8 Конвенції.

Заявник вказував, що лікар В., уролог державного медичного закладу, розкрив слідчому деталі його стану здоров'я під час кримінального розслідування, у якому заявник фігурував як підозрюваний у злочині проти власності. Під час допиту 02 лютого 2012 року лікар В. повідомив, що лікував заявника від захворювання, яке передається статевим шляхом, хоча слідчий не запитував його про це.

Заявник поскаржився на цей факт до Міністерства охорони здоров'я, яке передало його скаргу до Державної медичної служби (ДМС), а остання – до Управління охорони здоров'я муніципалітету Кишинева та Національного центру захисту персональних даних. Центр захисту даних встановив, що лікар не мав права розголошувати медичну інформацію без правових підстав. Також було визнано, що передача скарги Міністерством іншим установам без згоди заявника була неправомірною.

Заявник звернувся до суду з позовом проти Міністерства, Державної медичної служби та Управління охорони здоров'я муніципалітету Кишинева, вимагаючи визнати порушення його права на нерозголошення конфіденційних медичних даних. Суди відхилили цей позов (остаточне рішення Верховного Суду від 01 квітня 2015 року), оскільки В. діяв як приватна особа, а не як представник медичного закладу, у якому працював. До того ж відповідальність за порушення індивідуальних прав лежала на постачальнику медичних послуг, яким у випадку заявника не була жодна з установ, а був лікар В. Нарешті, медична інформація про заявника повинна була бути передана слідчому органу відповідно до частини 4 (в) статті 12 Закону № 263. Оскільки Міністерство не могло належним чином розглянути скаргу заявника без залучення Державної медичної служби і оскільки заявник використав позасудовий спосіб врегулювання спорів, направлення його скарги до цієї служби не становило втручання у права заявника. Більше того, коли заявник звертався за позасудовим захистом своїх прав, він надав згоду на обробку його персональних даних відповідними установами.

Згодом заявник подав кримінальну скаргу проти лікаря В., але в 2017 році розслідування було припинене. В межах окремого цивільного провадження він також вимагав відшкодування моральної шкоди від В., але його позов було

відхилено, оскільки суди визнали, що розголошена інформація залишалася в межах слідчого процесу і не виходила за його межі.

До ЄСПЛ заявник скаржився на те, що лікар порушив його право на захист персональних даних, а також що Міністерство охорони здоров'я неправомірно передало його дані іншим державним установам без його згоди.

Оцінка Суду

Загальні принципи, що стосуються захисту від розголошення персональних даних, були узагальнені у справі *Z v. Finland* (від 25 лютого 1997 року, §§ 94–98, Збірник рішень та ухвал 1997-I). Захист персональних даних, включаючи медичну інформацію, має основоположне значення для здійснення особою права на повагу до свого приватного і сімейного життя, гарантованого статтею 8 Конвенції. Повага до конфіденційності медичних даних має вирішальне значення не тільки для захисту приватного життя пацієнта, але й для підтримки довіри цієї особи до медичної професії та системи охорони здоров'я в цілому. Без такого захисту особи, які потребують медичної допомоги, можуть не звертатися за відповідним лікуванням, тим самим ставлячи під загрозу власне здоров'я. Водночас інтереси пацієнта і суспільства в цілому в захисті конфіденційності медичних даних можуть переважати інтереси розслідування і кримінального переслідування злочинів, коли такі інтереси виявляються ще більш важливими (див. згадане рішення у справі *Z. v. Finland*, § 97) (пункт 13 рішення).

Ця справа стосувалася розголошення інформації про лікування заявника від захворювання, що передається статевим шляхом. ЄСПЛ вважав, що порушення конфіденційності медичних даних підпадає під захист статті 8 Конвенції, а тим більше, що розголошена інформація стосується того факту, що заявник страждав від захворювання, яке передається статевим шляхом, яке пов'язане з соціальною стигматизацією. Суд мусив визначити, чи було втручання у права заявника, захищені статтею 8 Конвенції, і чи було таке втручання передбачене законом та «необхідним у демократичному суспільстві».

Заявник подав дві окремі скарги: на розголошення його особистої медичної інформації лікарем В. та на передачу такої інформації Міністерством охорони здоров'я іншим установам.

Розголошення особистої медичної інформації заявника лікарем В.

ЄСПЛ нагадав, що надання інформації третій стороні про стан здоров'я особи без її згоди є втручанням у її права, захищені статтею 8 Конвенції (див., наприклад, *Radu v. the Republic of Moldova*, № 50073/07, § 27, від 15 квітня 2014 року).

Щодо розкриття В. особистої медичної інформації слідчому, Суд спочатку відзначив, що В. працював лікарем у державному медичному закладі.

Уряд стверджував, що В. діяв як приватна особа, а не як представник державної установи, а отже, Держави. Тому це не була справа про втручання органів влади у права заявника.

ЄСПЛ зазначив, що В. дійсно не було офіційно запитано про інформацію як лікаря, коли він свідчив як свідок у кримінальному провадженні проти заявника. Більше того, було очевидно, що слідчий не запитував жодної медичної інформації, а лише про будь-які попередні стосунки між свідком та обвинуваченим, що мало значення для правдивості свідка. Відповідно, В. не був зобов'язаний надавати медичну інформацію про заявника, і ця справа не могла розглядатися як втручання органів державної влади в його приватне життя.

Водночас Суд нагадав, що хоча основною метою статті 8 Конвенції є захист особи від свавільного втручання органів державної влади, на додаток до цього первинного негативного зобов'язання існують також позитивні зобов'язання, пов'язані з ефективною повагою до приватного або сімейного життя і житла. Ці зобов'язання можуть передбачати вжиття заходів і у сфері приватних відносин між особами.

Суд вважав, що розголошення В. конфіденційної медичної інформації про заявника, яку він отримав у рамках виконання своїх обов'язків лікаря, вплинуло на права заявника за статтею 8 Конвенції та вимагало реагування з боку органів влади.

Уряд, як і національні суди, стверджував, що права заявника не були порушені, оскільки медична інформація про нього була оприлюднена в рамках кримінального розслідування, а всі матеріали справи були захищені таємницею слідства. ЄСПЛ зазначив, що відповідно до національного законодавства надавати особисту медичну інформацію слідчому дозволено за умови наявності вмотивованого запиту. Більше того, несанкціоноване розголошення такої інформації навіть одній особі саме по собі впливало на права заявника, незалежно від того, чи могла така особа на законних підставах надалі поширювати цю інформацію і чи фактично це зробила.

Зрештою, Суд встановив, що було втручання в права за статтею 8, коли особисту медичну інформацію було передано прокуратурі (*Avilkina and Others v. Russia*, № 1585/09, § 32, від 06 червня 2013 року).

У цій справі ЄСПЛ не вбачив потреби визначати, чи мали дії В. правову основу, оскільки він зосередився на питанні, чи відповідала реакція органів влади на скаргу заявника на дії В. їхнім позитивним зобов'язанням за статтею 8 Конвенції.

Суд зазначив, що розслідування проти заявника стосувалося стверджуваного злочину проти власності. Ніколи не стверджувалося, що минулий діагноз заявника якимось стосувався розслідування. Також був очевидний факт того, що слідчий ніколи спеціально не запитував жодної

медичної інформації про заявника і не посилався на жодні причини для отримання такої інформації, як того вимагає національне законодавство. Натомість В. добровільно надав цю інформацію разом з іншою інформацією, яка виставляла заявника в негативному світлі.

Національні суди зазначили, що оскільки В. був обвинувачений заявником у кримінальному порядку, він не міг бути обмежений у тому, що він може сказати на свій захист, але В. зробив свою заяву в рамках розслідування проти заявника, який на той час не був обвинувачений у вчиненні будь-якого злочину. Саме після розкриття діагнозу заявника В. виявився обвинуваченим з боку заявника. Суд вважав, що національні суди відхилили скаргу заявника, не визначивши жодної переконливої причини, з якої В. міг би на законних підставах розголошувати конфіденційну медичну інформацію про заявника, яка б переважила його право на захист приватного життя.

Відповідно, було порушення статті 8 Конвенції щодо реакції органів влади на дії лікаря В.

Переадресація скарги заявника до інших установ

Заявник також скаржився на те, що, перенаправляючи його скаргу, яка містила конфіденційну медичну інформацію, до іншої державної установи, Міністерство розкрило інформацію про його минулу хворобу іншим посадовим особам Міністерства, які в подальшому передали її Управлінню охорони здоров'я муніципалітету Кишинева, і щоразу – без його згоди. Уряд, як і національні суди, стверджував, що, використовуючи позасудовий спосіб врегулювання спору, заявник по суті дав згоду на розкриття своїх персональних даних.

Суд зазначив, що суди посилалися на Закон про права та обов'язки пацієнта, проте жодна частина цього закону не передбачає презумпції згоди особи на розкриття персональної медичної інформації при використанні позасудової процедури врегулювання спорів. Навпаки, статті цього закону передбачає, що особиста медична інформація може бути розкрита лише за згодою особи, яка до того ж має бути чітко вираженою. Заявник, відповідно, не надавав жодної прямої згоди на передачу його персональної медичної інформації іншим установам.

Таким чином, несанкціоноване пересилання Міністерством скарги заявника, що містила особисту медичну інформацію про нього, до іншого органу державної влади, який, у свою чергу, переслав її до ще одного органу, становило втручання у його права за статтею 8.

Хоча закон передбачає низку винятків, що дозволяють розкриття персональної медичної інформації без згоди особи, національні суди не посилалися на жодне з них і, таким чином, існують обґрунтовані сумніви, чи втручання у права заявника відбулося відповідно до закону. Однак Суду не

потрібно доходити остаточного висновку з цього приводу, оскільки втручання в будь-якому випадку було непропорційним.

Національні суди встановили, що Міністерство не могло ефективно розглянути скаргу заявника на В. без залучення підпорядкованих йому медичних установ. Однак вони не пояснили, чому при цьому Міністерство повинно було розголошувати таємницю попереднього медичного діагнозу заявника. Питання, яке стояло перед Міністерством, полягало в тому, чи мало право Міністерство, за відсутності запиту на медичну інформацію та конкретних підстав з боку слідчого, як того вимагає закон, розголошувати будь-яку медичну інформацію про заявника, незалежно від того, про яку конкретно хворобу йдеться. Таким чином, воно могло запитати думку підпорядкованих установ щодо дій В. без зазначення діагнозу заявника, який не мав значення в цьому контексті. Національні суди переконливо не встановили, що Міністерство могло обґрунтовано розглянути скаргу заявника, лише розкривши деталі його медичного діагнозу, що переважило його право на захист приватного життя.

Отже, щодо цієї скарги заявника також було порушення статті 8 Конвенції.

Висновок

Порушення статті 8 Конвенції (право на повагу до приватного і сімейного життя).

Рішення в цій справі ухвалене Комітетом 06 лютого 2025 року та є остаточним.

Обставини справи

Справа стосувалася засудження заявниці за співучасть в ухиленні від сплати податків, яке ґрунтувалося на вмісті її електронного листування з третьою особою, доступ до якого поліція отримала на підставі судового ордеру, виданого відповідно до законодавчого положення, що стосувалося даних про телекомунікаційний трафік.

Відповідно до пунктів 1 і 2 статті 88 Кримінального процесуального кодексу (далі – КПК), у рамках кримінального провадження щодо особливо тяжкого злочину міг бути виданий ордер на перехоплення і запис телекомунікаційного трафіку, якщо можна було обґрунтовано припустити, що це може розкрити факти, що мають значення для кримінального провадження.

До 30 вересня 2012 року пункт 1 статті 88а КПК встановлював, що якщо дані про минулий телекомунікаційний трафік, які є предметом телекомунікаційної таємниці або підпадають під захист персональних даних, є необхідними для з'ясування обставин, що мають значення для кримінального провадження, суддя зобов'язує осіб, які надають телекомунікаційні послуги, розкрити такі дані.

Після внесення змін, які набули чинності 01 жовтня 2012 року, пункт 1 статті 88а передбачав, що якщо для цілей кримінального провадження щодо умисного злочину, за який передбачено покарання у вигляді позбавлення волі на строк до 3 років, необхідно розкрити дані про телекомунікаційний трафік, які є предметом телекомунікаційної таємниці або підпадають під захист персональних даних, і якщо поставлена мета не може бути досягнута в інший спосіб або в іншому випадку її досягнення буде значно складнішим, суддя, що розглядає справу, або слідчий суддя, який діє на підставі подання прокурора, видає ордер на розкриття таких даних.

При цьому Конституційний Суд у рішенні від 20 листопада 2011 року визнав статтю 88а КПК неконституційною з 01 жовтня 2013 року, постановивши, що умови доступу до даних про телекомунікаційний трафік, встановлені цією нормою, є надто загальними та нечіткими, а тому її положення не містили жодних гарантій щодо пропорційності втручання в особисте життя та тяжкості правопорушення.

Згідно з пунктами 1, 3, 4 статті 158d КПК, нагляд за особами та об'єктами полягав у негласному збиранні інформації про осіб та об'єкти за допомогою технічних або інших засобів. Якщо при цьому відбувалося втручання в таємницю кореспонденції, необхідно було отримати попередній дозвіл судді. Такий дозвіл міг бути виданий виключно за письмовим запитом і повинен був містити строк,

протягом якого мало здійснюватися спостереження, який не міг перевищувати 6 місяців.

Відповідно до пункту 3 статті 97 Закону про електронні комунікації, провайдери послуг зв'язку були зобов'язані зберігати оперативні дані та дані про місцезнаходження, отримані або оброблені в ході своєї діяльності, протягом періоду від 6 до 12 місяців (після чого такі дані повинні були бути видалені), і, на вимогу, надавати їх уповноваженим органам на їхню вимогу; в той же час, провайдери послуг зв'язку повинні були гарантувати, що зміст повідомлень не зберігається. За рішенням Конституційного Суду від 22 березня 2011 року це положення втратило чинність через визнання його неконституційним з 11 квітня 2011 року.

14 листопада 2011 року в рамках розслідування діяльності певної компанії було видано судовий ордер відповідно до статті 88а КПК, у якому зазначалося, що постачальник послуг зв'язку повинен надати поліції всі дані про телекомунікаційний трафік, що проходив через поштову скриньку М.Р., який був уповноваженим представником цієї компанії, до 14 листопада 2011 року, включаючи всю наявну інформацію про зареєстрованого користувача цієї поштової скриньки (реєстраційні дані, IP-адреси) та зміст усіх повідомлень, що містилися в ній.

У ордері зазначалося, що рішення Конституційного Суду від 22 березня 2011 року не є перешкодою, оскільки в цій справі були дотримані всі необхідні гарантії, а саме: ордер був спрямований на отримання інформації, необхідної для ідентифікації осіб, які вчинили правопорушення, та документування їхньої злочинної діяльності, яка є серйозною і карається позбавленням волі на строк від 5 до 10 років.

30 листопада 2011 року оператор зв'язку надав поліції запитувану інформацію, у тому числі електронні листи заявниці, які були адресовані нею третій особі, яка переслала їх на поштову скриньку М.Р. Оператор зв'язку зазначив, що відповідно до рішення Конституційного Суду, він не зберігає оперативні дані та дані про місцезнаходження, які, таким чином, не можуть бути надані.

16 серпня 2012 року на підставі аналізу вмісту електронних листів заявниці було пред'явлено обвинувачення в ухиленні від сплати податків за внесення до бухгалтерської звітності рахунків-фактур на фіктивну оренду рекламних площ та подання податкової декларації на підставі цих рахунків-фактур. Після пред'явлення їй обвинувачення заявниця безуспішно намагалася вилучити свої електронні листи з матеріалів справи, стверджуючи, що зміст цих повідомлень не може вважатися телекомунікаційними даними в розумінні статті 88а КПК. Вона також стверджувала, що оператори зв'язку не мають права зберігати зміст

будь-яких повідомлень; таким чином, оператор зв'язку повинен був відмовити у передачі вмісту її повідомлень до поліції.

18 березня 2015 року суд першої інстанції визнав заявницю винною та засудив її до 2 років позбавлення волі умовно, а також до сплати штрафу в розмірі 50 000 чеських крон (приблизно 2 000 євро). Суд першої інстанції постановив, що ордер мав ґрунтуватися на статті 88 КПК (а не на статті 88а), яка регулювала прослуховування телефонних розмов. Проте, оскільки в цій справі були дотримані всі умови, викладені у статті 88 КПК, це вважалося формальним недоліком.

Заявниця оскаржила це рішення. Апеляційний суд дійшов іншого висновку щодо того, яка саме норма КПК була підставою для ордеру. Він вважав, що стаття 88 КПК регулює лише перехоплення та запис майбутніх комунікацій, а тому докази були законно отримані відповідно до статті 88а КПК.

Згодом Верховний Суд підтримав аргумент заявниці про те, що вміст повідомлень, які зберігаються в поштовій скриньці, не могли бути отримані згідно зі статтею 88а КПК, оскільки це положення стосується лише телекомунікаційних даних. У той же час він постановив, що було можливо отримати такі докази відповідно до статті 158d КПК, яка стосується стеження за особами та об'єктами, і послався при цьому на рішення Конституційного Суду від 03 жовтня 2013 року. Визнавши, що до цього рішення судова практика була непослідовною, Верховний Суд порівняв ці два положення (статті 88а та 158d КПК) і зазначив, що, на відміну від статті 88а, стаття 158d не встановлює жодних конкретних вимог щодо обґрунтування ордерів, виданих відповідно до цього положення, а також не надає будь-які гарантії щодо пропорційності між втручанням у приватне життя та серйозністю відповідного правопорушення. Беручи до уваги те, що стаття 88а висуває ще суворіші вимоги щодо втручання, Верховний Суд дійшов висновку, що докази, які розглядаються в цій справі, не можна вважати такими, що були отримані незаконно, навіть якщо вони були отримані на підставі статті 88а, а не на підставі статті 158d. Зрештою, Конституційний Суд підтримав висновки Верховного Суду.

До ЄСПЛ заявниця скаржилася, зокрема, на те, що не було жодних правових підстав для отримання її електронного листування, а її засудження ґрунтувалося на доказах, які були отримані з порушенням статті 8.

Оцінка Суду

Щодо стверджуваного порушення статті 8 Конвенції

Проаналізувавши відповідні положення КПК та Закону про електронні комунікації, а також відповідні рішення Конституційного Суду, ЄСПЛ дійшов висновку, що судовий ордер, про який йде мова, був виданий після згаданого

вище рішення Конституційного Суду від 22 березня 2011 року про скасування пункту 3 статті 97 Закону про електронні комунікації та до набрання чинності наступними змінами до цього положення, а саме протягом обмеженого періоду, коли було відсутнє положення, яке забороняло постачальникам послуг зв'язку зберігати вміст повідомлень. Проте ні національні суди, ні Уряд не розглянули аргумент заявниці про те, що вміст повідомлень не слід було зберігати. Зокрема, вони не посилалися на жодне законодавче положення, яке діяло на той час, на підставі якого постачальники послуг зв'язку могли зберігати та передавати вміст повідомлень або поліція могла мати доступ до поштової скриньки особи. Проте, коли суд першої інстанції зобов'язав постачальника послуг зв'язку на підставі статті 88а КПК надати поліції вміст усіх електронних листів у поштовій скриньці М.Р., постачальник виконав цей припис.

Стосовно скарг заявниці щодо невідповідної правової основи, на підставі якої було отримано вміст її електронної пошти, ЄСПЛ зауважив, що вони були розглянуті в кримінальному провадженні проти неї чотирма інстанціями національних судів. Однак троє з цих судів дійшли різного висновку щодо того, яке саме правове положення може слугувати правовою підставою для отримання відповідних даних.

ЄСПЛ нагадав, що Конвенцію не можна тлумачити як таку, що забороняє поступове роз'яснення норм кримінальної відповідальності шляхом судового тлумачення від випадку до випадку, за умови, що результат відповідатиме суті правопорушення та його можна розумно передбачити, і що ці принципи застосовуються також у контексті втручання в приватне життя під час кримінального провадження. Проте в цій справі національні суди посилалися на три положення (статті 88, 88а та 158d КПК), які потенційно могли бути правовою основою для втручання в конфіденційність електронної пошти заявниці. ЄСПЛ відзначив, що і Верховний Суд, і Конституційний Суд підтримали аргумент заявниці про те, що стаття 88а КПК, згідно з якою було видано оскаржуваний ордер, не поширюється на вміст електронної пошти. Крім того, встановивши, що стаття 88а КПК висуває суворіші вимоги та надає більше гарантій, ніж стаття 158d КПК, зокрема, тому, що вона визначає перелік правопорушень, щодо яких вона може застосовуватися, ці суди посилалися на пізнішу версію цього положення зі змінами, внесеними згідно з рішенням Конституційного Суду від 20 листопада 2011 року, який оголошував (відповідну) попередню редакцію статті 88а КПК неконституційною. Іншими словами, редакція статті 88а КПК, яку Верховний Суд і Конституційний Суд взяли до уваги, щоб дійти висновку, що вміст повідомлень заявниці було отримано законним шляхом, ще не набули чинності на час, коли було видано відповідний ордер. Тому аргумент Уряду, заснований на його висновках про те, що стаття 88а КПК надає більше гарантій, ніж стаття 158d КПК, не може бути прийнятий.

Підсумовуючи, ЄСПЛ зазначив, що, по-перше, суд першої інстанції зобов'язав постачальника послуг зв'язку надати поліції вміст поштової скриньки М.Р., включно з листами електронної пошти заявниці, навіть незважаючи на те, що національне законодавство не дозволяло провайдерам зберігати вміст таких повідомлень. Більше того, суди не розглянули належним чином конкретні скарги заявниці щодо обов'язку постачальника щодо конфіденційності. Уряд також не спростував аргументи заявниці на підтримку цих скарг. По-друге, спосіб, у який національні суди тлумачили та застосовували відповідні законодавчі положення, був непослідовним і демонстрував відсутність чіткості правової бази, про яку йдеться.

З огляду на наведені вище причини ЄСПЛ дійшов висновку, що тлумаченню та застосуванню національного законодавства у справі заявниці бракувало ясності та послідовності, а отже, воно не було передбачуваним для цілей статті 8 Конвенції. Таким чином, оскільки втручання в права заявниці за статтею 8 не було здійснено «згідно із законом», не було необхідності перевіряти, чи мало втручання законну мету і чи було воно необхідним у демократичному суспільстві для цілей пункту 2 статті 8.

Щодо стверджуваного порушення пункту 1 статті 6 Конвенції

На початку ЄСПЛ зазначив, що хоча докази, про які йде мова, не були отримані згідно із законом у значенні статті 8 Конвенції, їхнє використання національними судами не тягне за собою автоматично порушення статті 6 Конвенції (на відміну від прийняття доказів, отриманих з порушенням статті 3 Конвенції, що завжди викликає серйозні питання щодо справедливості провадження). У зв'язку з цим ЄСПЛ зазначив, що немає жодних підстав для припущення того, що поліція, яка отримала судовий дозвіл до отримання вмісту електронної пошти заявниці, діяла недобросовісно або навмисно порушувала формальні правила під час отримання та виконання цього ордеру. Незаконність у цій справі стосувалася скоріше змісту ордеру, адресованого постачальнику послуг зв'язку, а також непослідовного та непередбачуваного підходу, застосованого національними судами.

ЄСПЛ також зазначив, що заявниця мала ефективну можливість заперечити проти використання доказів, про які йде мова, і що вона використала цю можливість під час провадження в чотирьох інстанціях національних судів, усі з яких належним чином розглянули її скарги. Той факт, що заявниця програла у всіх інстанціях, не є вирішальним.

Що стосується якості доказів, ЄСПЛ зауважив, що заявниця не надала жодних аргументів, які б заперечували автентичність електронних листів, отриманих поліцією. Натомість у своїх скаргах вона обмежилася аргументами щодо способу, у який були отримані докази, та їхнім подальшим використанням.

Таким чином, сторони не заперечували, що заявниця була авторкою повідомлень, які були переслані на поштову скриньку М.Р., звідки вони були отримані. Таким чином, не було жодних підстав для сумнівів у достовірності чи точності цих доказів.

Що стосується важливості спірних доказів, Уряд стверджував, що зміст електронних листів був ключовим, але не єдиним доказом проти заявниці. Хоча ЄСПЛ визнав, що національні суди оцінили складний масив доказів щодо великої кількості обвинувачених, він вважав очевидним з обґрунтування їхніх рішень, зокрема рішення, ухваленого судом першої інстанції, що саме зміст електронних листів заявниці дав змогу довести, що рахунки-фактури та договори лізингу були фіктивними. Таким чином, видається, що зміст електронних листів заявниці справді був вирішальним доказом у кримінальному провадженні проти неї. Однак ЄСПЛ повторив, що в тих випадках, коли докази є вагомими та немає ризику їхньої ненадійності, як у цій справі, потреба в підтверджуючих доказах є відповідно меншою. Дійсно, той факт, що заявницю було засуджено на основі єдиного, але достовірного доказу, хоча він був отриманий незаконним шляхом і, як такий, оскаржений нею, сам по собі не суперечить вимозі справедливого судового розгляду (див. *Prade v. Germany*, № 7215/10, § 40, від 03 березня 2016 року).

Нарешті, визначаючи, чи було провадження в цілому справедливим, беручи до уваги, з одного боку, те, як діяли правопорушники та участь заявниці, а з іншого боку, відносно незначне втручання в права заявниці за статтею 8 і той факт, що її права на захист були належним чином дотримані, ЄСПЛ визнав, що загальній справедливості судового розгляду не було безповоротно завдано шкоди через прийняття оскаржуваних доказів.

Висновок

Порушення статті 8 Конвенції (право на повагу до приватного і сімейного життя).

Відсутність порушення пункту 1 статті 6 Конвенції (право на справедливий суд).

Рішення в цій справі ухвалене Палатою 13 лютого 2025 року й набуде статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції.

СТАТТЯ 1 ПЕРШОГО ПРОТОКОЛУ ДО КОНВЕНЦІЇ (ЗАХИСТ ВЛАСНОСТІ)

SKUČAI v. Lithuania (№ 60969/21)

Обставини справи

Заява стосувалася скасування права власності заявників на будинок, який був побудований у заповідній зоні після отримання ними всіх необхідних дозволів.

У період з 2002 по 2005 рік муніципалітет Нерінги затвердив детальний план земельної ділянки в Куршській косі, що є частиною національного парку. Також було видано дозволи на будівництво кількох будівель на цій ділянці, а після завершення будівництва відповідні будівлі були визнані придатними для експлуатації. Одним із суб'єктів, який здійснював будівництво, була компанія V.

Заявники – подружжя. У 2006 році вони придбали у компанії V. готовий житловий будинок на зазначеній земельній ділянці.

У 2008 році прокурор подав позов в інтересах суспільства з вимогою анулювати зазначені документи, видані муніципалітетом Нерінги, а також договір купівлі-продажу між заявниками та компанією V. Прокурор стверджував, що будівництво відбувалося у національному парку, який входить до списку Світової спадщини ЮНЕСКО, та суперечило вимогам законодавства щодо охорони довкілля і культурної спадщини.

У квітні 2009 року суд першої інстанції задовольнив позов прокурора. Зокрема, він анулював документи, які дозволяли будівництво будинку, та постановив знести його. Також було анульовано договір купівлі-продажу між заявниками та компанією V., а останню зобов'язано повернути заявникам суму, яку вони сплатили за будинок – 1 850 000 литовських літів (близько 535 800 євро). У грудні 2010 року апеляційний суд залишив це рішення в силі.

У травні 2012 року заявники ініціювали цивільне провадження проти Держави, вимагаючи компенсацію за майнову шкоду. Вони зазначили, що ринкова вартість будинку зросла з 2006 року, і вимагали відшкодування різниці між поточною ринковою вартістю та сумою, яку їм мала сплатити компанія V. Проте суди відхилили цю вимогу.

У 2011–2012 роках представники Уряду публічно заявляли про розгляд можливості укладення мирових угод із власниками близько двадцяти будівель у Куршській косі, збудованих після отримання всіх необхідних дозволів, але згодом визнаних незаконними, з метою уникнення їх знесення і виплати компенсацій. У 2013 році прем'єр-міністр створив робочу групу для вирішення ситуації. Виконання судових рішень про знесення, зокрема будинку заявників,

було призупинено. У 2014 році робоча група рекомендувала внести зміни до деяких територіальних планів, щоб зробити можливим легалізацію цих будівель. У 2016 році Державна інспекція з територіального планування та будівництва направила заявникам проект мирової угоди, що дозволила б легалізувати будинок.

У 2014 році компанія V. розпочала процедуру банкрутства. Заявники стверджували, що в 2018 році стало очевидним, що коштів компанії недостатньо для задоволення їхніх вимог.

У травні 2018 року заявники подали цивільний позов проти Держави, вимагаючи компенсацію в розмірі 1 172 920 євро за майнову шкоду, яка включала сплачену ними ціну за будинок, зростання його вартості, податок на нерухомість та інші пов'язані витрати, а також 3 000 000 євро за немайнову шкоду. Вони заявили, що втратили право власності на будинок через помилки органів влади, а самі жодним чином не сприяли незаконності будівництва. Крім того, вони не мали реальної можливості повернути гроші від компанії V., оскільки вона була неплатоспроможною.

27 березня 2020 року Вільнюський окружний адміністративний суд, а 16 червня 2021 року Верховний адміністративний суд відхилили позов через спливу строку давності. Суди вважали, що заявникам стало відомо про можливе порушення їхніх прав ще у 2008 році, коли прокурор ініціював процес про анулювання їхнього права власності, або принаймні у травні 2012 року, коли вони подали попередній цивільний позов проти Держави. Заявники стверджували, що дії різних органів влади, спрямовані на досягнення мирової угоди, свідчили про визнання їхніх вимог Державою, що, у свою чергу, перервало строк давності. Проте суди встановили, що органи влади ніколи прямо не визнавали вимоги заявників, а переговори щодо мирового врегулювання не є таким визнанням. Тому обставини, на які посилалися заявники, не перервали строк давності і не були підставою для його поновлення.

На момент подання заяви будинок ще не було знесено, і заявники продовжували в ньому проживати.

Заявники скаржилися відповідно до статті 6 Конвенції, статті 8 Конвенції та статті 1 Першого протоколу до Конвенції на те, що вони втратили право власності на будинок, який є їхнім єдиним житлом і що не отримали жодної компенсації. Вони зазначали, що незаконність будівництва виникла внаслідок помилок органів влади, і саме Держава, а не громадяни, повинна нести тягар виправлення таких помилок. Через неплатоспроможність компанії V. у заявників не було реальної можливості отримати відшкодування від неї; до того ж обов'язок компенсувати збитки, спричинені діями влади, не може бути покладений на приватну компанію. Окрім того, заявники зазначили, що надмірно тривалий період, протягом якого їм не виплачували компенсацію, призвів

до того, що сума, присуджена в 2009 році, стала недостатньою для придбання подібної нерухомості зараз.

Оцінка Суду

ЄСПЛ зазначив, що оскільки остаточне національне рішення щодо анулювання договору купівлі-продажу між заявниками та компанією V. було винесене 06 грудня 2010 року, а скаргу до ЄСПЛ було подано 13 грудня 2021 року, Суд не може оцінювати відповідність цих проваджень статті 1 Першого протоколу.

За цих обставин ЄСПЛ не міг оцінювати провадження, яке спричинило втручання у право власності, проте він мав право оцінити, чи були пропорційними компенсаційні провадження.

ЄСПЛ також нагадав про важливість процесуальних гарантій у межах статті 1 Першого протоколу і вкотре наголосив, що строки позовної давності є легітимними обмеженнями доступу до суду, але вони не повинні настільки обмежувати реалізацію цього права, щоб підірвати його суть.

Застосування вищезазначених принципів у цій справі

У своєму другому цивільному позові проти Держави заявники вимагали компенсацію за податкові та інші витрати, пов'язані з будинком, а також за стрес, тривогу та незручності, спричинені анулюванням їхнього права власності та подальшими провадженнями, а національні суди визнали, що заявники могли мати право на компенсацію за цими підставами, але пропустили строк подання таких вимог.

ЄСПЛ наголосив, що участь Держави у переговорах щодо врегулювання не може розцінюватися як визнання будь-якого конкретного обов'язку перед заявниками. Окрім того, дії органів влади в сукупності давали заявникам вагомі підстави вважати, що Держава дійсно прагнула врегулювати ситуацію так, щоб уникнути знесення їхнього будинку, і що заявникам слід було утриматися від дій, які могли б зашкодити переговорам, що тривали, зокрема від нових судових позовів до Держави.

Водночас ЄСПЛ дійшов висновку, що спосіб, у який національні суди розглянули вимоги заявників, позбавив їх реальної можливості ефективного розгляду справи для визначення належної компенсації, а отже, національні суди не забезпечили справедливого балансу між загальними інтересами та захистом права власності заявників.

У зв'язку з вищезазначеним було встановлено порушення статті 1 Першого протоколу до Конвенції та відсутність потреби окремо розглядати прийнятність та суть скарг заявників за статтями 6 та 8 Конвенції.

Висновок

Порушення статті 1 Першого протоколу до Конвенції (захист власності).

Рішення в цій справі ухвалене Палатою 04 лютого 2025 року й набуде статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції.

РІШЕННЯ ЄСПЛ ПРОТИ УКРАЇНИ

Стаття 2 Конвенції (право на життя)

INDYLO v. Ukraine (№ 71056/14): смерть сина заявника внаслідок жорстокого поводження під час перебування під вартою, непроведення ефективного розслідування жорстокого поводження – порушення матеріального та процесуального аспектів статей 2 та 3 Конвенції

Стаття 3 Конвенції (заборона катування)

BILYY v. Ukraine (№ 59945/18): жорстоке поводження із заявником з боку працівників поліції та відсутність ефективного розслідування жорстокого поводження – порушення матеріального та процесуального аспектів статті 3 Конвенції

Стаття 5 Конвенції (право на свободу та особисту недоторканність)

MARTYROSYAN v. Ukraine (№ 10838/24): надмірна тривалість тримання під вартою під час досудового розслідування; інші скарги, висунуті за усталеною практикою ЄСПЛ – порушення

Стаття 6 Конвенції (право на справедливий суд)

SNOPOV v. Ukraine (№ 60716/10): неповідомлення апеляційним судом заявника про протест прокурора й про апеляційне провадження до судового засідання, що позбавило можливість захистити себе в апеляційному суді, що переглядав остаточну постанову у справі про адміністративне правопорушення – порушення

Огляд рішень Європейського суду з прав людини (лютий 2025 року) / Відп. за вип.: Д. О. Мудрак, А. А. Петренко, Т. В. Простибоженко, О. Ю. Тарасенко, Т. Р. Цибульська, Д. О. Штода., Р. Ш. Бабанли. Київ, 2025. – 65 с.

Застереження:

1. Огляд окремих судових рішень, зокрема і їх переклад, здійснюють працівники департаменту аналітичної та правової роботи Верховного Суду з використанням матеріалів, розміщених на вебсайтах Європейського суду з прав людини:

<https://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=home>

<https://hudoc.echr.coe.int>

2. Огляд рішень здійснено з метою ознайомлення з їх коротким змістом. Для повного розуміння суті висловленої в судовому рішенні правової позиції необхідно ознайомитися з його повним текстом, розміщеним на вебресурсах Європейського суду з прав людини.

3. Інформація має суто допоміжний та довідковий характер і не має на меті висвітлити суть усієї проблематики, яка вирішується відповідними судовими рішеннями.

Стежте за нами онлайн

 fb.com/supremecourt.ua

 @supremecourt_ua

 t.me/supremecourtua

 x.com/supremecourt_ua

 so.supreme.court.gov.ua